

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Imod den lille Anklager, det er Prof. H. C. Ørsted, med Beviis for at Schellings Philosophie er uchristelig, ugudelig og løgnagtig

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Imod den lille Anklager, det er Prof. H. C. Ørsted, med Beviis for at Schellings Philosophie er uchristelig, ugudelig og løgnagtig", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 71. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1815_248-txt-shoot-idm1663.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Om Philosophien i Almindelighed

og

Om Schelling og Naturphilosophien i Særdeleshed.

Hvad er Philosophie? hvad skal og hvad kan den? Man skulde tænke at disse Spørgsmaale maatte endelig være bragde paa det Rene i en Tidsalder, der praler af at være den philosophiske, men søger man Oplysning herom selv hos Tidens største Tænkere, da bliver man flux vaer, at ingensinde var man mere uenig herom, end netop paa den Tid, da Philosophien udraabes og lovprises som den eneste og sikke Ledestjerne paa Livets Vei, som den ufeilbare Dommer over de forbigangne Tider, deres Troe og Tænkemaade over det Synlige og Usynlige, og deres Forhold. Hos de Fleste, selv Videnskabsmænd, betyder Philosophie ligesom Oplysning mest noget Negativt, Nægtelsen af Fædrenes Troe, Frihed for deres Fordomme, og dens hele positive Side er en Leveklogskab, en Undervisning om hvorledes man skal behandle sig selv og det Udvortes for at komme nogenlunde bekvemt og fornøiet igiennem Verden. Ikke engang Moral, og endnu mindre Religion indbefattes under denne Benævnelse, men staae udenfor som Biting, som enkelte Anvendelser, man har anvendt, naar man veed dem. Anderledes er det nu vist nok med de faa store Tænkere, og det Følgeskab der i Flod og Ebbe omringer dem; thi Enhver som alvorlig betænker Livet, maae flux føle, at hvad der skal være dets Behersker og Lovgiver maae og omfatte det i alle sine Retninger og Rørelser; men til Dette, og til at Philosophien er Livets fødte Herre, indskrænkede sig og lige til de sidste Dage Enigheden mellem de saakaldte Selvtænkere. Kant indsaae klart, at naar Fornuften i Selvtændighed (som blot theoretisk) forsteeg sig til det Oversandselige, gik det den som Goethe saa sandt og skjønt synger om Mennesket:

Hebt er sich aufwärts,
Und berührt
Mit dem Scheitel die Sterne,
Nirgends haften dann
Die unsichern Sohlen,
Und mit ihm spielen
Wolken und Winde.

Han indsaae, at under Troens Lydighed maatte den færdes, naar den skulde bevæge sig sikkert, 730g ei i sin luftige Sværmen spotte Menneskets Helligdom og dybe Vished om en moralsk Natur og Forpligtelse. At udvikle disse gjorde han til Philosophiens egenlige Syssel, og dens Bestemmelser om det Oversandselige skulde kun være nødvendige Anvendelser og Følgeslutninger af den moralske Sandhed, og det er altsaa klart at han bødiede Fornuften under Troens Lydighed, skjøndt det laae skjult for hans fleste Samtidige, og maaskee for ham selv, under Sløret af et Navn: Den practiske Fornuft; thi hvad er den practiske Fornuft uden Fornuften i en bestemt Passivitet, Forstand paa, Modtagelse og Udtalelse af Moralloven der lyder fra Hjertet. Fornuften var da ingenlunde som man sagde, sin egen Lovgiver, uden for saavidt den indsaae sin Forpligtelse til at modtage og følge Loven, altsaa i Grunden sin nødvendige Trældom, der kun blev til Frihed derved at Lydigheden blev *frivillig*.

Fichte indsaae, at skulde Fornuften være sin egen og Livets høieste Lovgiver, hvorom alle vare enige, da maatte den ei heller tjene Andre end sig selv, ei begynde med Andet end Selvforstand, Opfattelsen og Bejaelsen af sig selv, først da var den fri, først da havde den *sit eget* uendelige Maal at stræbe efter. Jeg er Jeg, dermed begyndte han rettelig, thi det er det klareste Udsagn af Tænkningens og Sandhedens Grundlov, af Modsigelsens Grundsætning i sin dybeste Grund. Havde han nu i rolig Eftertanke lagt Mærke til hvad han selv sagde: Jeg er, da vilde han fundet at *Værelsen* ei laae i Fornuften, der kun var dens Udsagn, dens Selvbejaelse, men at *Værelsen* og dens umiddelbare Bevidsthed, hvorpaa og hvoraf al Efertanke fulgde, laae i den *umiddelbare Følelse*, og han vilde saaledes indseet, at han havde den samme Vished om andre Menneskers aandelige *Værelse*, og derved undgaaet det Daarskab at sætte sit Jeg som det eneste Visse og egenlig som Gud; thi han maatte nu angive som sit Maal: jeg er hvad jeg vil være, jeg er fri, ja angive det som sin Eiendom, han kun arbejdede paa at tage i Besiddelse. Senere indsaae han sin Vildfarelse, indsaae, at naar han maatte antage flere *Værelser* end sin, ophørde hans at være Grundværelse, og var kun i sig selv *Tilværelse*, hvorfra da fulgde ei alene at der maatte være en Grundværelse, Gud i høieste, eneste Forstand, men og en guddommelig *Tilværelse* hvori alle aandelige Enkelte vare Deelagtige, og udtrykte mere fuldkommen jo mindre De vilde være enkelte, jo mere de tilintetgjorde deres Selvvillie og Higen efter Uafhængighed, jo mere de stræbde tilbage i Grundværelsen, opgav deres Villie i Guds. Hans faste Troe paa Moralitet og alvorlige Tragten efter Sandhed bevarede ham fra den Vildfarelse, at kalde alt Aandeligt Godt og Indskrænkningen Ondt, bragde ham til at indsee, at Grundværelsen: Gud er *Kiærlighed* 750g den guddommelige *Tilværelse Sandhed* der ligger i uafbrudt Strid med *Løgnen*.

Schelling opstod efter og ved Siden af disse og var udentvivel den dybeste Tænker af dem, ja maaskee af al Verdens Philosopher. Tidlig vendte han sine skarpe og seierrige Vaaben mod Kantianerne, hvem han med al Føie bebrejdede Uenighed med sig selv i at erklære Fornuften for sin egen Lovgiver, og dog fradømme den Evne til den høieste Erkiendelse, gjøre den til Tjener for et Øiemed, den ei selv havde skabt, give den en almægtig Herre. Han gjaldt en stund for Fichtianer og var det, forsaavidt han satte sit Jeg som det Høieste og Absolute, men var det ingenlunde i den Forstand, at han agtede Morallovens Opgave for Jegets eller Fornuftens, meget mere paastod han, at der var ingen Lov for Fornuften uden dens egen Villie og intet andet Maal for Livet end Uafhængighed mod hvilket uopnaaelige Maal det skulde stræbe i en evig Kamp. Dog, dette vilde Sværmerie kunde ikke længe beruse en af Naturen saa ædru og klarøiet Aand, han følte, som han selv siger, hvor tom og kold og død Idealisternes Verden var, han kiededes ved at være overalt ene med sig selv, han indsaae den Indbildnings Daarskab og Kraftløshed. Nu kastede han et indtrængende Blik paa sig selv og paa Alt hvad der svævede for hans indvortes og udvortes Øie og ledte om Billedet af det Absolute han nu satte over sig, som Forbillede og Samfund for Alt. 76Ligesom en ny Verden oplod sig for ham, hvad der før var Skygger fik nu Liv og Livet fik Betydning, thi det var ham nu ikke længer en fortvivlet kraftløs Stræben efter et uopnaeligt Maal, men en stor, gaadefuld Udviklingskamp i hvilken det stræbde tilbage til sin forlorne Salighed og Frihed med Uafhængighedens Krone som et Bytte. Det blot Ideale og Subjective, *den evige Mulighed*, var ham det Første og Høieste, men lige evig var dens Selvbeskuelse, og dens Foster: Det blot Reale, Objective, *den evige Virkelighed*. Endeligheden eller det Virkelige bundne Tilstand tænkte han sig fremkommet ved et *Affald*, da han dømde at der var ingen *Overgang* fra Evighed til Endelighed, fra Absoluthed til Relativitet, thi om Man og fortsatte det Eviges og Absolutes Selvbeskuelse eller Avling i det Uendelige, blev dog Alt ved at være Evigt og Absolut. Affaldet forklarede han sig saaledes, at det Virkelige som det Andet og Afledte vilde være Selvstændigt som *Uafhængigt* af det Første, og da det dog nu kun var frit og selvstændigt, havde Livet i sig selv forsaavidt det var i det Første, maatte det sidste derved tage sin Selvstændighed og Evighed og nedsynke i Endeligheden, hvis Skikkelse, Legemligheden, kun er den faldne, brudte Virkeligheds Billede, fremkommet ved dens Higen efter isoleret Selvstændighed. Det Aandelige, hvor det findes er altsaa det sande Virkelige, og hvad Man almindelig kalder Virkeligt, det Legemlige, er kun Aandens virkelige Fald, og derfor dens Lænke. Hint Fald maae imidlertid ei tænkes som hvad Man kalder Synd, da det er evigt og nødvendigt, og saa at sige en Offring det Ideale har gjort af sin Virkelighed for at gientage den med et *tilkiæmpet*, evigt og uafhængigt Liv. Livets Værk er da Kamp mod det Legemlige, dets *Væsen Had til Indskrænkning*, thi ligesaalidt som Faldet var Synd, kan Opreisningen være en Omvendelse, den er kun en *Indsigt* en Erkiendelse af den evige Mulighed som en nødvendig Forudsætning, og Forsoning dermed i Indsigten af at hin Mulighed isteden for at indskrænke, netop skiænker Uafhængigheden. Saaledes meende Schelling at have fundet en evig Eenhed og en Forklaring af Endeligheden, som tilfredstillede hans Fornuft uden at sætte hans Frihed i Fare, eller nøde ham til at underkaste sig en objectiv Magt, men klart er det ogsaa at han derved fornægtede en levende Gud, uden forsaavidt den hele lidende, kiæmpende Aandelighed var en vordende Gud, Gud i Muligheden. Det hele moralske Forhold som et Forhold mellem Lovgiver og Undersaat maatte naturligviis ogsaa falde bort, men ikke det alene, al Moralitet som en frivillig Indskrænkning fornægtes og gjordes til Synd, thi kun ved Had til og Kamp imod al Indskrænkning, ved Selvforgudelse, kunde Livets Maal naaes, Uafhængighedens Krone vindes. Vel kunde der gives en frivillig Indskrænkning for det enkelte Menneske, 78for saavidt han troede derved at befordre det hele Aandeliges Seier, en Tæmmelse af Lidenskaberne, forsaavidt de ansaaes for at staae i det Legemliges Tjeneste, men derved fremkom kun Klogskabsregler Enhver kunde følge eller forlade, efter Godtbefindende, og i det høieste et Statsforhold, hvori Man enedes om de Indskrænkninger der ansaaes nødvendige for i det Hele med fælleds Kræfter at befordre Ideernes, Aanderigets Seier.

Saaledes have vi fulgt Schelling til og i den Beskuelse han i Bogen om Philosophie og Religion vedkiendte sig, og her ville vi standse, for at beskue denne filosofiske Stræben i sit Forhold til Sandheden og til Tidsalderen.

Det er aabenbart, at alle de omtalte Systemer vare Christendommen imod, saavidt dennes Eiendommelighed er Evangeliet om Jesus Christus, som den Frelser Mennesket behøvede at tilegne sig i Troe for at forsones med en levende hellig Gud, Hvis Skabning Mennesket var og Hvis Fornægter og Fiende han var blevet ved frivillig Overtrædelse af Hans Lov, ved at sætte sin Villie over Guds, og derved gjøre sig selv til sin Afgud. Systemernes Forhold til Christendommen i en christelig Tidsalder vilde da i Grunden være eens som en Christi Fornægtelse; anderledes er det derimod naar de fremstode i en Tid, der alt var uchristelig, ja, da Man i Almindelighed var uden Gud i Verden ($\alpha\theta\epsilon\omicron\varsigma \ \epsilon\nu \ \kappa\omicron\sigma\mu\omega$) thi da stode egenlig baade Kant og Fichte 79i Modsætning til Tidsalderen og som Sandhedens Talsmænd. Laanesætninger af Systemer, byggede under den Forudsætning, at Fornuften skulde selvstændig opdage Sandheden om Mennesket, hans Forholde og Bestemmelse, samt vise hvorledes denne Bestemmelse kunde naaes ved Fornuften selv, maatte naturligviis være de mere alvorlige Nordboer velkomne til Strid mod Aabenbaringen og dens Lærdomme, men hine Philosophers strænge Dydslære, der fordrede fuld Moralitet eller Hellighed, som en indvortes, frivillig Lydighed mod Loven, den kunde aldrig være Tidsalderen kiær, thi kun for at undgaae den tunge Kamp og Renselse, og Fornægtelse af Verden i en alvorlig høiere Stræben, kun derfor havde den forsaaget Troen, kun derfor var det den vigtigt at faae Aabenbaringen bestridt. Skulde den nu underkaste sig Lovens tunge Aag, og savne Evangeliets Trøst, da maatte den simpleste Forstand indsee der var tabt og ikke vundet, da maatte den ærlige alvorlige Mand fortvivle under Byrden, han ei kunde bære, over Maalet han ei kunde naae. Vist

nok hjalp det, at Kant ved en Inconsequents der var ham nødvendig, vilde ophæve Frygten for Straf efter Døden og at Fichte, ved at nægte Guds Personlighed, borttog den eneste Dommer, Man frygtede; men Sligt kunne blot forsones Tiden med Philosopherne, ei med deres Systemer, som derfor og, saasnart Nyhedens Interesse var forbi, og Laanesætningerne uddragne, nedsank i hvad Man kalder en hæderlig Forglemmelse som fortjente Invalider, overantvordedes til Historien og levede kun i deres Bedrifter. Dog, der var endnu en anden Grund som gjorde at hine Systemer aldrig uden flygtig kunde erkiendes som Love for den aandelige Verden, thi de tilfredstillede ingenlunde det Almindeliges Fordringer, de udelukte hvad de ei kunde fordrive de fordrede hvad der ei kunde opfyldes, de fremstillede en Hovedidee hvorunder de andre Ideer ei kunde bøje sig, uden at forlore deres Eiendommelighed og blive til Skygger. Skulde et Moralprincip beregnet paa den endelige Tilværelse eller dog derefter, staae i Spidsen for Aanderigets Lovbog, da maatte der enten Intet være i Mennesket som higede kraftelig ud over det Endelige, eller denne Higen maatte fornægte sig selv. Poesie og Kunst og overhovedet al Genialitet gjordes Landflygtig, thi den kan ikke indskrænke sig til Endeligheden uden at ophæve sig selv, og dette blev saameget mere indlysende som en Goethe og Schiller vare Kants Samtidige, og Schiller, hvor høit han end en Stund agtede den kritiske Philosophie, føide sig drevet til klart og kraftig at paatale Poesiens og overalt Genialitetens og Skønhedens Rettigheder. Idealismen som afsiælede Alt og fradømde den egenlige Aandeverden al Objectivitet, denne aandelige Egoisme, der som Nilens svange Ax opslugede de bugnende uden selv at vinde Liv og Kraft, var al Poesies svorne Fiende, og maatte *consequent* betage baade Naturens og Historiens Studium al høiere Interesse, da den borttog deres Betydning, og vilde paatvinge dem en fiendtlig, aftvinge dem Vidnesbyrdet om egen Tomhed.

Var nu Schellings Philosophie af samme Slags da veed jeg ei, hvi en Christen skulde egenlig gaae i Marken mod den, især, da den hidindtil har kundgjort sig for det meste saa indhyllt, at den større Deel selv af de Boglærde kun har et meget dunkelt Begreb om dens Aasyn, end sige om dens Indvortes. Nu er det derimod langt anderledes, den staaer ingenlunde i Modsætning til Tidsalderen, men i Forbund med den, og, saasnart de ret lærde at kiende hinanden, maatte de blive uadskillelige Venner. Den har alle de Egenskaber som en ugudelig Tid kan ønske hos sin aandelige Lov: den fritager fra al Frygt for Gud og Evighed, al Bekymring for Sjælen, al egenlig Dydskamp; den peger paa en Statsindretning, hvori Enhver er saa fri, som han er klog, og hvor der synes sørget for, at indskrænkede Hoveder og Folkemasser ei skal med Selvklogskab forstyrre den aandelige Syssel, og ei ved tøileløse Udsvævelser fortære den indvortes Kraft; Følger af den saakaldte philosophiske Oplysning, Tidens Krønike maae indskyde alle noget klarøiede Aander Rædsel for. Den vil ikke undertrykke eller afsjæle Noget, men kun indaande Alt sit styrende Princip, der skal kunne lydes frivillig af hver Aand der indseer Aanderigets Tarv, og burde lydes blindt af de Blinde, der ei have Forstand paa deres eget Bedste. Poesien indrømmes et grændseløst Spillerum, og anvises Prophetiens Værdighed, som Verdensaandens Ahnelse af sin Udvikling og af Saligheden som er i det Ideale. Historiens Beskuelse vinder høieste Grad af Interesse, selv med en overfladelig Kundskab om dens Oprin, thi Historien er det Objectives, Virkelighedens Epos, der med en gaadefuld Spaadom, den poetiskmythiske Alder i Spidsen, afbilder Aandens Bedrift og gradvise Udvikling til det Legemliges Herre, Aandens Forklaring. Physiken i vidtløftig Forstand, som Videnskaben om det Synlige i sin Legemlighed, synes vel at maatte tabe sin Betydning og Interesse, naar Legemligheden kun betragtes som et Fængsel, men det synes kun saa, thi da den har samme Virkelighed som Aandens Tilværelse i den, har det høi Interesse at beskue den i sin vældige og dog forgiæves Kamp mod den sig løsrivende Aand, der staaer som Laocoon omsnoet af Slinger, men seirende i Slægten skiøndt den ligesom undertvinges i den Enkelte, og Alt ordner sig til det store Verdensdrama, der sammensmelter med Historiens Epos. Vil Man endnu give Naturen en høiere og evig Betydning, da betragte Man den, som Sch. ogsaa i Bogen om Philosophie og Religion, som en Ruin af en høiere Organisation, der engang i Aandens Frihed skal udløses af Endeligheds og Forkræneligheds Baand, Noget Man endog nødes til, ved at betragte Sporene af en herligere Verdens Skikkelse og ved at betænke at Legemligheden i sig selv intet Baand er, men kun Aandens straalende Klædebon, Skønheden, Lyset selv, der kun i sin bundne Tilstand vorder et Baand, der løsere omslynger Himmelaanderne i deres lyse Boliger og store Kredsløb, fastere Aanderne paa den mørke Jord.

Christendommen, som et guddommeligt Underværk af Spaadoms poesien i Livets Morgenrøde, synes nu først at vinde sin hele Betydning og himmelske Glands, thi den lidende Guddom der forsoner Synden ved sin Død, er jo det skiønneste og sandeste Billede paa Virkeligheden, denne Guds Eenbaarne der hengives af sin Fader i Endeligheden, for at være siden evig hos hans høire Haand. Jesu Levnet paa Jorden i sin menneskelige Natur er Slægtens Forbillede, hans Mirakler, Kamp mod Djævelen, Død og Opstandelse, det mythiske Epos og Verdensdrama der udfolder sig giennem Tiden.

Betragte vi Naturphilosophien saaledes, og saaledes staaer den for Schelling og alle dem der ei eftersnakke ham i Taaget, da indsee vi lettelig, at Christendom og Moral aldrig har haft en farligere Fiende at see under Øinene, at det er intet Under om al Verden gaaer efter den, og virkelig Beviis paa Aandssløvhed at den i den nærværende Tid ei endnu har vundet flere Tilhængere, dog er disses Tal i Tydskland ikke lidet, og voxer daglig hos os. Ja fristes vi ikke ordenlig til at spørge, om den ikke maaskee har fundet de Visers Steen, om det ikke er blot *Gienstridighed* at modsætte sig den, naar Man seer den i sin Herlighed? Jeg har i Krønikens Gienmæle besvaret dette Spørgsmaal, som jeg mener, tydelig nok, og saameget Prof. Ørsted end haaner min Tale, tager han sig vel vare for at røre mine Beviser, men da Talen imidlertid neppe har været

tydelig nok for de i Tænkning mindre Øvede, vil jeg her stræbe at besvare Spørgsmaalet ret klart. Dog, først vil jeg sige, hvad Forandring i Systemet Schelling har kundgjort i sin Afhandling om Friheden, og vil her kun foreløbig bemærke, at gives der en saadan Gienstridighed, som den ovenfor omtalte, da er Systemet allerede ved dens blotte Tilværelse rystet i sin Grundvold. Var det nemlig sandt at alt Aandeligt var godt og enigt med sig selv, da var et *aandeligt* Had til denne Lærdom utænkelig, thi det forudsatte en Splid i Aandens Verden. Med Aandens Befrielse fra det Legemliges Trældom maatte Indsigten holde lige Skridt, og Indsigt og Bifald være eet, da Indsigten er en umiddelbar Anskuelse, det Ideale Indtrædelse i det Reale. Kan Nogen som deler Naturphilosophiens Beskuelser nægte dem, erklære dem for Løgn, da maae der være Løgn til i Aandernes Verden, da maae der være Noget Sandheden erklærer uforenelig med sig i al Evighed, fordi det er dens Ophævelse, og altsaa er Naturphilosophien der paastaaer at al Løgn 85er endelig, er kun Endelighedens Protest mod sin Tilintetgjørelse, altsaa er den selv en stor Løgn. Heraf kan man imidlertid forklare sig hvi Prof. Ørsted, saa ofte han end tillægger mig Snedighed og ond Hensigt, dog altid kommer tilbage til, at det egenlig er Dumhed, Mangel af Dømmekraft, og Forvirring, som driver mig.

Hvad nu Schellings Afhandling om den menneskelige Frihed o. s. v. (Philosophische Schriften 1ster Band) angaaer, da er der neppe om denne Gienstand skrevet en vigtigere Afhandling, siden Luthers de servo arbitrio og ved første flygtige Øiekast paa Resultatet, skulde Man troe de to Mænd vare temmelig enige, ligesom og Schelling anfører hin Afhandling som enig med sig deri, skiøndt ei i Udviklingen. Det Hele er udført med en Fiinhed og Klarhed og Dybde, som vilde hævde Schelling Rang med Verdens største Tænkere, om han aldrig havde skrevet Mere end det Samme. Visse Folk, og imellem dem Prof. Ørsted veed meget at fortælle om Schs. Uenighed med sig selv og hans Lærdoms physiske Falskhed, men Sligt har jeg ikke mærket synderlig til, og det mærkes udentvivl kun af dem Sch. saa bønlig anmoder om at lade hans System uroest og ulastet, en Bøn, han, om jeg ikke tager Feil, navnlig har stilet til Prof. Ørsted. Mig synes derimod end som før at Sch. er conseqventere end nogen anden Philosoph, og saa conseqvent som det er muligt at være, naar Man gaaer ud fra en Grundløgn, og den 86aabenbare videre Uddannelse af samme System, bør ei kaldes en Inconseqvens, saameget mindre, som den er en nødvendig Følge af Systemets Aand, og det er en af dets sande Paastande, at intet Fornufts-system maae udgive sig for fuldendt, thi saalænge Tilværelsen er endnu i Udvikling er dens fuldstændige Erkiendelse umulig for Menneskeaaanden, der ret egenlig er deelagtig i Livets Udvikling.

Tilværelsen er Guddommens Selvaabenbarelse og Udvikling til Personlighed efter et evigt Forbillede, det er Grundsætningen her, som overalt hos Schelling, men det Eiendommelige ved denne Afhandling er Indrømmelsen af en virkelig Strid mellem Sandhed og Løgn i Aanderiget og Maaden hvorpaa dennes Ophav og Ophør bestemmes, saa det Onde vedbliver at være noget blot Endeligt. Han tænker sig nemlig to lige evige Begyndelser, to af hinanden uafhængige Villier, som alt Livs Kilde, i Guddommen selv. Den første Yttring af det guddommelige Liv er en Attraae efter at avle Gud og derved fremkommer en Forestilling, som, da Gud er sin egen eneste Gienstand, er Guds Billede, Ordet som i Begyndelsen var hos Gud, Gud født i Gud, Lyset i den guddommelige Natur, forenet med den i Guds Aand, der kiærlig omfatter Attraaen og Ordet, Lyset, og Mørket som Lysets Moder, der i sit Inderste giemmer den Straale der vakde Attraaen. At udhæve denne Straale ved at adskille de dunkle Kræfter, det er Lysets, Forstan⁸⁷dens Øiemed, at væрге den forborgne Straale er Naturens eller Mørkets ei klare Villie, men uvilkaarlige Attraae, og derved opstaaer Striden, ei i Guddommen, hvor Aanden er Enighedens uopløselige Baand, men i Tilværelsen som er Kræfternes Udvikling, Afsondring og Forening til en guddommelig Virkelighed og Personlighed. De afsondrede, men uudviklede Kræfter danne Legemet, og disse Kræfters Middelpunkt der udgaaer fra Naturens Indre, er som deres Foreningspunkt tillige deres levende Baand: *Sjælen*. Da nu imidlertid Naturen værges sig, nærmer Afsondringen sig kun gradviis dens Inderste, og dette, Centrumet med den forborgne Straale af Guddomsliv, Mørkets Princip, kommer iblandt de synlige Skabninger, kun hos Mennesket for Dagen. I Mennesket altsaa er hele Mørkets Magt med sin uafhængige Selvvillie tilstæde, men da den er forklaret i Lys, udvikler sig og just her Eenheden, i Mennesket har Gud elsket Verden, og i det Han: Lyset, straaler kiærlig ind i Mennesket, da fødes Aanden i ham, hvis Ord er Eenheden af Lys og Mørke, den til Aand forklarede Sjæl omfatter begge i Kiærlighed, og det er Tilværelsens Maal. Men just fordi det er Maalet og den fuldendte Aabenbarelse, er det ikke naaet hos noget enkelt Menneske eller i noget Tidsrum, thi kun hele Tiden og hele Slægten løser Opgaven. Menneskesjælen i Forening med Lyset, bliver nødvendig Aand og som Aand svæver den fri over Lyset og Mørket, men den er kun fri for⁸⁸saavidt den bliver i Centret, forenet med den almindelig skabende Villie. Viger den nu fra Centret og tragter efter Frihed som naturlig Selvvillie, da opstaaer det Onde, som er en Forvendelse af den guddommelige Orden, sætter Grunden over Aarsagen, gjør den Selvvillie gjældende *mod* Universalvillien, der *underordnet* kun skulde udgjøre dens Personlighed. Derved opløses nu det guddommelige Baand, som forener Kræfterne, og Tvedragtsaaanden stræber at samle disse om sin Selvvillie som et nyt Centrum, hvilket paa en Maade er muligt, fordi det naturlige Baand end vedbliver, men derved fremkommer dog kun et falsk, løgnagtigt Liv; det Onde er da noget Positivt, nemlig den guddommelige Grundnatures Villie, saaledes som den, udenfor Kiærlighedens Baand, virker i Centralskabningen og altsaa paa Jorden i Mennesket alene, og det er tilregneligt, fordi Mennesket lader Mørkets istedenfor Lysets, Løgnens istedenfor Sandhedens Villie handle i sig, thi denne Overgivelse er frivillig, skiøndt den falder paa hin Side Tiden. I Tiden er Mennesket nødvendig hvad han er, men i det han føler at han er det ei imod men med sin Villie erkiender han Bestemmelsen for sin egen fri Handling. Imidlertid maae det ikke glemmes at det Onde er nødvendigt til Guds Aabenbaring, thi da Gud som Aand er

begge Principers uadskillelige Eenhed, og denne Eenhed kun i den menneskelige Aand er virkelig, saa blev der ingen Aabenbaring af hvis Principerne vare ligesaa eendrægtige i Mennesket som i det guddommelige Forbillede; al Aabenbaring skeer ved Modsætning, Kiærlighed aabenbarer sig i Had, Eenhed i Strid; var der ingen Skilsmisse, da kunde Eenheden ikke tee sin Almagt, var der ingen Tvedragt, kunde Kiærligheden ei blive virkelig.

Betragte vi nu Naturen og Historien, da aabenbarer Kampen og Udviklingen sig i begge, saa de ere hinandens Billede og *Fuldkommelse*. Det Tilfældige i Formerne især hos de organiske Legemer, viser at de ei ere Fostre af en geometrisk Nødvendighed, men at der har været Frihed og Selvillie tilstæde, og overalt kan den Drift til at bevare sig i en bestemt Tilværelse ei tænkes nedlagt i Skabningen, men maae have været det Skabende selv. Man erkiender ogsaa i Naturen Forbilleder af det Onde, baade i det der, som Slangen, selv uden Hensyn til Fare indskyder Afskye, og i Kampen mod de organiske Legemer, hvis Opløsning slet ikke kan ansees som en oprindelig Nødvendighed, og en Skabning som ved egen Kraft kunde afhjælpe Brøsten i sig, synes beskikket til et perpetuum mobile. Imidlertid er det dog kun den første Fødsel, nemlig Lysets, og den derved vakde Kamp Naturen aabenbarer, og først hvor dens Maal var opnaaet kunde det Onde i den selv komme tilsynne. Det er rimeligt, at Naturgrunden længe prøvede paa en Skabelse ved egne Kræfter hvorpaa maaskee Sporene af undergangne Dyreslægter henpege, men at disse Skabelser stedse sank tilbage i Chaos, indtil Lyset fødtes, at derpaa under Afsondringen en ny og stærkere Selvillie viiste sig, der satte Fiendskab mellem Lys og Mørke og blev Grund til Aandens Fødsel. Ligesom nu Naturens Liv begynder med Lyset, saaledes begynder Historien med Aanden. Historiens Fuldendelse er, ligesom Naturens, *Mennesket*, men det idealske, guddommelige Menneske, som var i Begyndelsen hos Gud, og i hvem alt er skabt; thi Mennesket er Aandens Ord, og dette Ord maatte aabenbare sig menneskelig og personlig, fordi Selvheden i det Onde, som Mørkets højere Princip, bemægtigede sig Lyset. Hvad vi giætte om Lyset i Naturen, det veed vi om Kiærlighedens Aand i Historien, den aabenbarede sig ei strax, thi Gud som saae at Mørkets Rørelse uafhængig af Ham som Aand, var den nødvendige Grund for Hans virkelige Tilværelse, lod den have Fremgang, eller Han bevægede sig selv kun efter sin Natur, ikke efter sit Hjerte eller sin Kiærlighed. Derfor begynder Historien med enkelte Gudegestalter i en gylden Alder, da der hverken var Godt eller Ondt, thi Naturen virkede uden Modstand og kun i Striden bliver dens Selvillie ond. Derpaa følger Heltetiden da Naturen i vældige Guder og Heroer aabenbarede sin Almagt, da kom al Viisdom og Forstand fra Afgrunden, Orakelsprog fra Dybet styrede Livet og gav det sin Skikkelse, alle Grundnaturens guddommelige Kræfter herskede paa Jorden og sad som mægtige Fyrster paa sikkre Throner. Naturen aabenbarede hele sin Herlighed i Gudernes synlige Skjønhed, i Konstens og Kløgtens sammensmeltende Glands, men endelig optraadte Mørkets Princip som Verdenserobrere, og stræbde at grundfæste et varigt Verdensrige, og da dog Grundnaturens Væsen aldrig ene kan avle den sande og fuldkomne Eenhed, saa fulgde nu en Tid, da al denne Herlighed forgik, den gamle Verdens skjønne Legeme blev ligesom hentæret af en dødelig Sygdom og Alt blev atter et Chaos. Dog, end før det fulde Forfald, antage de raadende Magter onde Aanders Natur, ligesom de samme Kræfter der under Sundheden ere Livets velgiørende Vogtere, vorde af ondartet og giftig Natur, naar Opløsningen nærmer sig, Troen paa Guderne forsvinder og en løgnagtig Trolddom med Besværinger og Tryllemannelser stræber at tilbagekalde det Flygtende og formilde de onde Aander. Stedse tydeligere ytrer sig Mørkets tiltrækkende Kraft, det ahner Lysets Komme, og sætter alle sine Kræfter i Virksomhed for at møde det i Kamp, thi først ved det Godes bestemte Fremtrædelse, fremtræder det Onde aldeles bestemt som Ondt, ligesom igien det Øieblik, da Jorden andengang vorder øde og tom, vorder Øieblikket for det højere Aandelyses Fødsel, der var i Verden fra Begyndelsen men ubegrebet af Mørket, som virkede for sig selv, og det aabenbares for at modstaae det aandelige og personlige Onde, i personlig, menneskelig Skikkelse, og som Midler for at sætte Skabningen paa Ny i sit rette og høieste Forhold til Gud, Gud maae blive Menneske for at Mennesket kan komme tilbage til Gud. Først da, naar Naturgrundens Forhold til Gud er fornyet, er *Helbredelsen* eller Frelsen mulig, og den begynder med et Seerblik der tilfalder enkelte Mennesker, som udvalgte Redskaber, med en Mirakeltid i hvilken guddommelige Kræfter virke mod de dæmoniske. Derpaa følger en Crisis i turba gentium (Folkevandringen) som oversvømme den gamle Verden ligesom Vandene, der i Begyndelsen skjulte Urtidens Skabelser for at gjøre en anden Skabelse mulig, en ny Skilsmisse mellem Folk og Tungemaal, et nyt Rige, i hvilket det levende Ord indtræder som et fast og bestandigt Centrum i Kamp mod Chaos, og lige til denne Tids Ende føres mellem Godt og Ondt en erklæret Krig, i hvilken Gud netop aabenbarer sig som Aand, *det er som actu virkelig*.

Nu bliver kun det Spørgsmaal tilbage: ender det Onde nogensinde og hvorledes? Har overalt Skabningen et Øiemed, og hvis saa er, hvi opnaaes det ikke umiddelbar, hvorfor er det Fuldkomne ikke af Begyndelsen? Derpaa er kun at svare: *fordi Gud er et Liv og ei blot en Værelse, og ethvert Liv har en Skiebne, er Lidelse og Udvikling undergivet, det Samme har Gud frivillig underkastet sig allerede dengang, da Han, for at vorde personlig, skabte Lysets og Mørkets Verdner. Værelsen kommer først som vordende til at føle sig, i Værelsen er vist nok ingen Vorden, meget mere er samme selv under denne evig, men i Overgangen til Virkelighed formedelst en Modsætning, der er en Vorden nødvendig. Uden Begrebet om en menneskelig lidende Gud, som er fælleds for alle Oldtidens Mysterier og aandelige Religioner er den hele Historie uforklarlig, ja Skriften selv adskiller visse Tidsrum i Aabenbarelsen, og henpeger paa en fjern Fremtid, da Gud skal være alle Ting i Alle, det er da han har naaet sin fuldkomne Virkelighed. Skabningens første Tidsrum er som vi saae, Lysets Fødsel, og Lyset eller det ideale Princip er, som en evig Modsætning til Mørkets Princip, det skabende Ord, der udløser det i Mørket skjulte Liv af sin Uværelse, hæver det fra Potents (blot Evne) til*

Actus (Yttring og Rørelse). Over Ordet opgaar Aanden og Aanden er det første Væsen som forener Mørkets og Lysets Verden, ved at underordne sig dem til Frembringelse af Virkelighed og Personlighed; men denne Eenhed sætter Mørket sig imod og strider for den oprindelige Dobbeltthed, hvorved dog kun Anstrængelsen forhøies til at fremføre den endelige Skilsmisse mellem Godt og Ondt, Mørkets Villie maa beholde sin Frihed indtil Alt er opfyldt, alt blevet virkeligt, thi undertvunges den før, da blev det Gode i Skjule tilligemed det Onde, men det Gode skal udhæves af Mørket til Rørlighed for uforkrænkelig at leve med Gud, og det Onde skal skilles fra det Gode for evig at udstødes i Uværelse. Dette er Skabelsens Øiemed, at det, der ikke kunde være selvstændigt, nu vorder selvstændigt derved at det udhæves til Tilværelse af Mørket som en af Gud uafhængig Grund, derfor er Fødsel og Død nødvendig, Ideerne, som vare i Gud uden selvstændigt Liv, hengiver han i Selvhed og Død, for at de, derfra kaldte til Live, atter kan være i ham med en uafhængig Tilværelse. Mørket frembringer altsaa i sin Frihed Skilsmissen og Dommen, og derved Guds fuldkomne Levendegjørelse. Naar det Onde nu er aldeles skilt fra det Gode, har det, som Ondt, ei længer nogen Værelse, thi det kunde blot virke ved det misbrugte Gode, som det ubevidst havde i sig. Det nød i sit Liv Naturens udvortes Kræfter med hvilke det prøvede paa at skabe, og havde saaledes middelbar Deelagtighed i Guds Godhed, men i Døden skilles det fra alt Godt og *bliver kun tilbage som Begjærlighed, som en evig Hunger og Tørst efter Virkelighed*, men uden at kunne træde ud af Potentialiteten. Den Tilstand er da en Dødselse, en Tilstand hvori Virksomheden eller det der stræber efter Virksomhed stedse fortæres. Til at frembringe al mulig Fuldkommenhed behøves da slet ikke en Forvandling af Ondt til Godt, thi det Onde er kun Ondt forsaavidt det overskrider Potentialiteten og bragt tilbage til Uværelse eller Potenztilstand, er det 95kun, hvad det altid skulde være: Basis, Underlag, og som saadant ei længere i Strid med Guds Hellighed eller Kiærlighed. Aabenbarelsens Ende er altsaa det Ondes Udstødelse fra det Gode hvorved det erklæres for et Intet. Derimod bliver det fra den mørke Grund opløftede Gode forbundet med det oprindelige Gode i evig Eenhed, det som bragtes fra Mørket til Lyset, slutter sig til det ideale Princip som Lemmer paa dets Legeme, i hvilket det har naaet sin fuldkomne Virkelighed, og er nu et aldeles personligt Væsen. Saalænge den oprindelige Dobbeltthed varede, herskede det skabende Ord i Naturgrunden, og denne Skabelsetid varer til Tidens Ende; men naar Dobbelttheden er ved Skilsmissen ophævet, da lægger Ordet eller det ideale Princip sig og det med samme forenede Reale, under Aanden, og som den guddommelige Bevidsthed lever denne i begge Principer. Saaledes siger Skriften om Christus: han skal herske, indtil han har lagt alle sine Fiender under sine Fødder, og den sidste Fiende, som tilintetgjøres er Døden, men naar Alt er ham underlagt, da skal og Sønnen selv vord *Ham* underlagt Som underlagde ham alle Ting, saa Gud maae være Alt i Alt; thi Aanden er endnu ei det Høieste, men kun Kiærlighedens Aand eller Aande, *Kiærligheden er det Høieste*. Den er det, som var, førend Grunden og det Existerende vare som adskilte, men var da ikke endnu *som Kiærlighed*, men – hvorledes skal vi betegne den? 96Her staae vi endelig paa Undersøgelsens høieste Punkt. Alt længe hørde vi det Spørgsmaal: hvortil nytter dog hin første Forskiel, mellem Væsenet, forsaavidt det er Grundvold og forsaavidt det eksisterer, enten gives der jo ingen fælleds Middelpunkt for begge, og da maae vi erklære os for den absolute Dualisme, eller der gives en saadan, og da falde jo begge til Slutningen atter sammen. Vi have da *eet Væsen* for alle Modsætninger, en absolut Identitet af Lys og Mørke, Godt og Ondt og alle de deraf følgende Urimeligheder, hvori ethvert Fornufts-system udvikles, og som alt længst ogsaa ere lagde dette System til Last.

Hvad vi i første Henseende antage, have vi allerede erklæret. Der maae foran al Grund og foran alt Existerende, altsaa overhovedet foran al Dualitet være et Væsen, som vi ei kan give andet Navn end Urgrunden, eller rettere *Ugrunden*. Da det gaaer foran alle Modsætninger, saa kan disse ei deri være adskillelige, ja ei være tilstæde, det kan derfor ei kaldes begges Identitet, men deres absolute *Indifferens*. De Fleste, naar de komme saavidt i Betragtningen, at de maae erkiende Forsvindelsen af alle Modsætninger, glemme at disse nu virkelig ere forsvundne, og tillægge igjen Indifferensen dem som saadanne, uagtet den dog kun opgik for dem ved Modsætningernes fulde Ophævelse. Indifferensen er ikke et Produkt af Modsætningerne, ei heller indeholdes de implicite i den, den er et 97eget, fra al Modsætning forskielligt Væsen, hvorpaa alle Modsætninger bryde sig, den er ikke andet end netop deres Uværelse, og har derfor intet Prædicat uden netop Prædikatsavn, men er derfor ikke et Intet eller et Uvæsen. Altsaa, enten indrømme de den al Grund foregaaende Ugrund virkelig Indifferens, og har da hverken Godt eller Ondt, kan hverken tillægge den det Ene eller det Andet eller begge Dele, eller de sætte Godt og Ondt i den, da sætte de med det Samme Dualiteten, og have ei længere med Ugrunden eller Indifferensen at skaffe. Til videre Oplysning tjene Følgende: Realt og Idealt, Mørke og Lys, eller hvordan vi saa vil kalde de to Principer, kan aldrig tillægges Ugrunden *som Modsætninger*, men det hindrer ikke, at de jo, udenfor Modsætningen, hver for sig kan udsiges om den, men med det Samme sætter Man Dualiteten; var den Identiteten af Begge, da maatte den være begge tillige, begge maatte *som Modsætninger* udsiges om den og vare derved selv igjen *Eet*. Umiddelbar af *Hverken-Eller*, som er Indifferensen, udspringer da Dobbelttheden, der er noget *ganske andet end Modsætning*, om vi end hidindtil, før vi naaede denne Punkt i Undersøgelsen, skulde have brugt de Ord som eenstyldige. Uden en Ugrund eller Indifferens gaves der da ingen Tohed i Principerne, og istedenfor at den, som Man har 98meent, skulde ophæve Forskiellen igjen, sætter og stadfæster den derimod samme.

Efter denne dialektiske Afgjørelse kan vi da udtrykke os aldeles bestemt saaledes: Saavel Grundvoldens, som det Existerendes Væsen kan kun være det der gaaer forud for al Grund, altsaa det Absolute, blot som Saadant, Ugrunden; men deres Væsen kan den kun være i det den adskiller sig i to lige evige Begyndelser, ikke saaledes at den er begge *tillige*, men at den er *ligerviis* i den ene som i den anden, det Hele eller et eget

Væsen i hver. Ugrunden deler sig i de to lige evige Begyndelser, kun for at de to, der i den, som Ugrund ei kan være sammen eller Eet, maae vorde Eet ved Kiærlighed, den deler sig kun, for at Liv og Kiærlighed og personlig Existentis skal være. Kiærlighed er hverken i Indifferensen, ei heller i en Forbindelse mellem Modsætninger, som behøve Forbindelsen til Værelse, men det er Kiærlighedens Hemmelighed, at den forbinder Saadanne, som kunde være hver for sig, og er dog ikke, kan ei heller være uden hinanden. Ligesom da Dualiteten udspringer af Ugrunden, saaledes og Kiærligheden, som forbinder det Existerende med Existensens Grundvold, men Grundvolden bliver fri og uafhængig af Ordet indtil den fuldkomne endelige Skilsmisse. Først da opløser den sig, ligesom den oprindelige Følelse opløser sig i Mennesket, naar han gaaer over til Klarhed og grundfæster sig som et blivende Væsen, alt Sandt 99og Godt i den hæver sig til klar Bevidsthed, alt Andet derimod, *det Falske* og Urene indsluttes i det evige Mørke, for at blive tilbage, som Personlighedens evig dunkle Grundvold, som Livsprocessens caput mortuum, og som en Potents, der aldrig kan bryde frem til Virksomhed. Da vorder Alt Aanden underlagt, i Aanden er det Existerende Eet med Existensens Grundvold, i den ere de begge virkelig sammen, eller, den er begges absolute Identitet. Men over Aanden staaer den oprindelige Ugrund, der nu ikke længere er Indifferens, Ligegyldighed, og dog ei heller begge Principers Identitet, men den almindelige Eenhed, eens mod Alt, af Intet grebet, den ubundne og dog Alt gennemtrængende Velvillie, med eet Ord, *Kiærligheden*, som er Alt i Alt.

Dette er Indholdet af fornævnte Afhandling mest med Forfatterens egne Ord, og nu er Spørgsmaalet, hvad vi skal dømme om denne Viisdom? Det er klart, at efter den har Gud ingen Personlighed uden i Menneskeslægten, at efter den er Intet ondt i sit Princip, men kun i et vist Tidsrum, i en bestemt Virksomhed, at denne Virksomhed er nødvendig for at udvikle det guddommelige Liv, og at der altsaa ingen Strafværdighed kan finde Stæd, uden forsaavidt den aandelige Stat paa Jorden har Ret til at stride mod Alt hvad der vil forstyrre dens Værk og hindre dens Udvikling. Døden ender al Strid, 100og paa hin Side Graven er ingen Ansvarlighed, intet Regnskab.

Ere vi Christne, ja have vi Troe paa en evig fuldkommen Gud og Hans Lov i vort Hjerte, da forlange vi intet videre Beviis for hint Systems Løgnagtighed, men kan der gives et saadant, da bør det ogsaa, ei alene fordi det er pinligt, naar Hoved og Hjerte ligge i Strid, men ogsaa fordi et System der trodser paa sin Fornuftmæssighed og Klarhed, som er forsvaret med de spidsfindigste Vaaben, som synes at forklare den hele Tilværelse, og smigrer paa eengang den menneskelige Hovmod og syndige Sikkerhed, fordi et saadant System, om ellers noget, er skikket til at henrive og forføre de Ubekræftede, især de bedre Hoveder blandt den studerende Ungdom, ja fordi det, ved at snøe sig om Christendommen, truer med at forvandle denne til sit mythiske Klædebon, og da i Skikkelse af en Lysets Engel, forføre og fordærve Folket.

Naar Man nu paastaaer at hele Bygningen synker i Grus ved et eneste Aandepust af Sandheden, ved den uimodsigelige Vished, at Sandhed og Løgn ere uforligelige Fiender, da klinger det underligt i de Flestes Øren, og det synes dem utroligt, at saa stor en Tænkere kunde bygge sit Huus paa saa løs Grundvold, skulde kunne overse en Sandhed, der hører til de alleralmindeligste. Derpaa er det ogsaa Prof. Ørsted stoler, naar han, istedenfor at gjendrive mit 101Beviis taler haanlig om det som Beviis paa min Uforstand, og spørger om Nogen kan være saa gal paa mit Ord at troe at de fleste Boglærde nægte Modsigelsens Grundsætning, hvilket jeg da rigtig nok aldrig har sagt. Imidlertid, utroligt eller ikke, det kan jeg fordre af Enhver, der vil have nogen Mening i denne Sag, at han skal lukke sit Øie op og see, om jeg beviser hvad jeg siger uigiendrivelig, thi gjør jeg det, da gives jo Troen i Hænderne, og Sandheden omstyrtet jo dog ikke, fordi det er forunderligt at Schelling har gaaet den forbi, dens Skyld var det vist ikke, jeg vil lade det uafgjort, enten han trodsede eller glemde den, men det Sidste ønsker og hardtad haaber jeg.

Jeg troer at en Bemærkning om Modsætningernes Adskillighed vil bedst vise, hvorledes det er muligt, at et saa løgnagtigt System kan vinde Skin af Sandhed, og tillige, hvorledes det ved et eneste Stød maae falde. Der er nemlig, som Man veed mange og mangehaande Modsætninger til, som derfor ikke ere *Modsigelser*, eller ere det i al Fald kun under visse Betingelser, saasom Idealt og Realt, Arbeide og Hvile, Nødvendighed og Frihed. Saa modsatte disse Ting nu synes og i endelige Forholde paa en Maade ere, saa indsees dog let, at de ei i sig selv ere uforenelige, thi de nægte ikke hinanden og de baade kan og maae tænkes forenede i det fuldkomne Væsen, i *Gud*, ja ere selv i 102Mennesket forenede, skiønt ufuldkomment, og sammensmelte mere og mere, jo nærmere Mennesket kommer sin Bestemmelse. Der er derimod andre Modsætninger, som ere ligefremme *Modsigelser* som nægte og ophæve hinanden, saasom: *Lys og Mørke, Godt og Ondt, Sandhed og Løgn*, men skiønt vi alle føle Forskiellen, erkiendes den dog ei saa let af Alle, og naar Man nu seer, hvorledes mange Modsætninger, paa hvis Grundeenhed vi ei før tænkte, forsvinde ved nøiere Eftertanke, da fristes vi til at glemme Forskiellen, og naar da en Philosoph kløgtig veed at sammenblande Begreberne, staae vi Fare for at forvirres i Tankerne, om end Hjertet holder fast ved Skilsmissen. Dette skeer saameget lettere, som hine Modsigelser, lige visse og bestemte, dog ingenlunde ere lige klare for Forstanden, og kan nu en eller to af dem *tænkes* ophævede, da glemme vi let at lægge Vægt paa den tredie. Betragte vi nu hine Modsigelser, da vil vi finde at de i Grunden kun ere een og den samme i tre adskillige Skikkelser, der svare til den Treenighed der er Livets Væsen, og klarlig afbildes i vort eget Inderste som *Indbildningskraft, Følelse og Forstand*, og det forunder os da ei længere, at de to ei ere for Forstanden saa klare, som den tredie, der er *umiddelbar for den*. Modsætningen mellem Lys og Mørke er saaledes *uophævelig for Indbildningskraften*, vi kan ingen *Forestilling* gjøre os om 103et Samfund mellem Lys og Mørke, men *utænkeligt* er det derimod ikke, Man kan, som Schelling, gjerne tænke sig Mørket, som Lysets Baand, hvoraf det udvikler sig, det daglige Syn

af Lysets Frembrud kan gjøre os fortrolige med Tanken og noget Sandt, der *tildels* ligger heri kan misbruges til at stadfæste den. Modsætningen mellem Godt og Ondt er *uophævelig for Følelsen*, det er en Umulighed i Hjertet at fornægte Modsigelsen, da den netop kundgjør sig ved *stridige* Indtryk, *forvexle*, men aldrig *sammenblende* kan vi de Følelser, der ophæve hinanden. Derimod kan vi gjerne *tænke* os et Grundslægtskab mellem disse stridige Følelser, som de vel i den endelige Tilværelse synes at fornægte, men netop ved Striden hjælpe til at realisere, og Indbildningskraften er saare villig til at betragte Striden i den indvortes som i den udvortes Natur, som et Spil af Kræfterne, hvori de udgiære og stunde til venlig Hvile ved Enden. Men nu Modsætningen mellem Sandhed og Løgn, den er *uophævelig for Forstanden*, og dømmer de andre, Samfund mellem Sandhed og Løgn er *utænkeligt*. Indbildningskraften arbejder ofte paa at sammenblende dem, Hjertet kan elske Blandingen, men Forstanden kan vel *forvexle* dem, men aldrig tænke dem som Eet, thi dermed fornægtede den sig selv, ja fornægtede selv denne Tanke og erklærede sig derved selv for en Løgner.

104Dog, jeg vil prøve ret klart at udvikle denne simple men vigtige Sandhed. At der i Verden er Noget *til*, at vi selv ere til, det er unægteligt, thi ved at nægte det, bekræfte vi det, thi vi kan ikke nægte det, uden at yttre Tilværelse. Naar nu imidlertid denne Tilværelse, eller hvad der er saa vist som den, nægtes, da lyves der, og vi indsee let at imellem Sandheden som bejaer Tilværelsen og Løgneren som benægter den, er intet Samfund muligt, intet Forlig tænkeligt, thi saalænge det er sandt at vi ere til, da kan det ei i samme Forstand være sandt at vi ikke ere til. Nu er kun Spørgsmaalet, om denne Modsigelse er endelig, om den er *et blot Tidsbegreb*? Vil nu Nogen paastaa dette, da paastaaer han med det Samme, at der er intet Evigt, thi er der noget Evigt, da er Nægtelsen af dets Værelse ogsaa evig uforligelig med dens Bejaelse. At der nu er noget Evigt det er *unægteligt*, thi Nægtelsen ophæver sig selv. Var det sandt, at der var intet Evigt, da maatte denne Paastand selv være evig, og en evig Sandhed, men aabenbarer sig just derved som en evig Løgn, da den jo nægtede al Evighed, og maae da selv ved sin Nægtelse bekræfte at der er en evig Sandhed, som den nægter. Med andre Ord: Begrebet Evighed forudsætter en evig Værelse, thi ellers var Evighed et tomt Begreb, en Nægtelse uden noget Nægteligt, som er utænkelig. Er dette imidlertid ei Alle klart paa denne Punkt, saa er det dog klart, at Grundværelsen ei kan udspringe eller udvikle sig af Uværelse, da Uværelse jo kun er Værelsens Nægtelse og forudsætter denne, at Sandhed ei kan udvikle sig af Løgneren som sin Grund, da Løgneren kun er Sandhedens Fornægtelse og forudsætter Sandheden, at de ei heller kan være to indbyrdes uafhængige Principer, som udspringe af en Grundværelse, dels fordi Løgneren er aldeles *afhængig* af Sandheden, og dels fordi Grundværelsen ei kan baade bejae og benægte sig selv, thi i det den benægtede sig selv, paastod den sin Ophævelse og kundgjorde dog derved en Tilværelse, der forudsatte en anden Grundværelse, som den nægtede. Sandhed er nemlig i sin Grund en Værelses Selvbejaelse og Løgneren er Modsigelsen, Sandhedens Nægtelse. Betragte vi nu de to andre Modsigelser, Lys og Mørke, Godt og Ondt, da indsee vi let at de have deres Grund i Modsætningen mellem Sandhed og Løgn, thi Lyset og Mørket ere kun Sandhedens og Løgnerens Billeder, det Gode og Onde er Sandheden og Løgneren i indbyrdes Kamp. Hvo som nu siger at Grundværelsen er ligegyldig, indifferent mod de høieste Modsætninger, er hverken Sandhed eller Løgn, han lyver, thi enten maae Grundværelsen bejae sig selv og være Sandhed, eller den maatte fornægte sig selv og være Løgn, hvilket er umuligt da Løgneren ingen Værelse har uden som Sandhedens Nægtelse. Hvo som siger, at det som er foran alle Modsætninger, er blot idealt; en blot Mulighed, han lyver, thi Værelse maae være virkeligt, og Grundværelsen maae være Alts virkelige Grund, ellers er den hverken Værelse eller Grund, men kun *Løgn* og forudsætter Sandheden som Bejaelse af en sand Værelse, den evige *Mulighed* kan ikke gaae foran den evige *Virkelighed*, thi Muligheden, det Ideale, er Virkelighedens, det Reales *Idee* og Lysbillede, Muligheden, som det Første, skulde paa eengang være et Forbillede af Alt og et Billede af Intet, selv Uværelse og al Værelses Grund, Sandhed og Løgn tillige. Det er altsaa haandgribelig Løgn, hvad Schelling siger om Indifferensen og det Ideale som det Første, det er Løgn hvad han siger om Lysets Fødsel af Mørket og begges Identitet i Aanden, det er Løgn hvad han sagde om det *oprindelig Reales* Affald fra det Ideale, thi det var at sige: Grundværelsen affaldt fra sin Mulighed, *fra Sandheden*, ved at bejae sin uafhængige Værelse, *ved at avle Sandheden*, det er Løgn alt hvad han sagde og siger om Tilværelsen, som Betingelse for Guddommens virkelige Liv, som Dens *Udvikling* til Personlighed. Løgn er det Alt, fordi Løgn og Sandhed kan intet Samfund have, fordi Løgn kan ikke være det Første, fordi Sandhed ei heller kan være det Første, uden at forudsætte en *Værelse*, hvis Billede, hvis Bejaelse, hvis Ord den er, fordi den sande Kiærlighed ei kan elske Andet end Sandhed, fordi Kiærlighed ei kan vorde, da den er *af sig* selv, er Grundværelsen som bærer og avler al *Sandhed*, er uforanderlig som *Eenheden* af den evige *Hvile* og *Virken*, fordi Kiærlighed ei kan aande, før den er *som Kiærlighed*, fordi *Værelse* gaaer foran *Virken*.

Men, ere nu hermed alle Schellings Bemærkninger om Livets Vilkaar og Øiemed, der synes saa fast knyttede til Natur og Historie, ja for en Deel til Skriften selv, ere de nu afbeviste? Nei, ingenlunde, meget Sandt lærde han at erkiende, i det han beskuede Livet i sig selv og udenfor sig, og mærkede paa Bibelens høie Udsagn. Til denne, som Livets Forklaring og Guddommens Aabenbaring vil vi da tye, for ved Herrens Lys at adskille Avnerne fra Kornet, Løgneren fra Sandheden, for at see, hvad det er Schelling har fordreiet og forsat, for at undgaae den almægtige, personlige Gud, Ydmygelse, ret Selvfornægtelse og Frygten for Løgnerens evige Straf.

Gud er *Kiærlighed*, det er Skriftens høie Lærdom, som Saadan er Han *af Sig* Selv og ved *Sig* Selv, evig uforanderlig i det utilgiængelige Lys, Grundværelsen, foran og over hvilken Intet kan virkelig være, *Faderen*,

af Hvem alle Ting ere. Men lige evig med Ham er Sønnen, Faderens guddommelige Billede og Selvbejaelse, Lyset, Ordet og Sandheden, og *formedelst og til Hvem* alle Ting ere, som skrevet staaer: i Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud og Gud var Ordet, formedelst ham er Alt blevet og Livet 108var i Ham (Joh. 1.) og vi have kun een Gud, Faderen, af Hvem alle Ting ere og vi til Ham, og een Herre, Jesus Christus, *formedelst Hvem* alle Ting ere og vi formedelst Ham. (1. Cor. 8) Ja, som Jesus Selv siger (Joh. 14) Faderen er større end jeg og (Joh. 5.) Sønnen kan slet Intet gjøre af sig selv, men kun hvad han seer Faderen gjøre, ligesom Faderen har Livet i sig Selv, saaledes har Han og givet Sønnen at have Livet i sig selv. Faderens evige Indbildning og Selvbeskuelse er Hans Aand, den Hellig Aand, Som forener Faderen og Sønnen, som skrevet staaer (2 Cor. 13) Vor Herres Jesu Christi Naade, Guds Kiærlighed og den Hellig Aands Samfund. Dette Forhold udtrykkes ved Sønnens Fødsel og den Hellig Aands Udgang, det udtrykte ogsaa vor Kirke i sin almindelige Bønslutning saaledes: Sønnen som lever og regierer med Faderen i den Hellig Aands Enighed. Saalangt er da Christendommen fra at lære to eller tre Guder eller Uafhængigheder, som er en Modsigelse, thi Forholdet mellem Flere kræver enten Underordning, eller Afhængighed af en Høiere, og skiøndt Sch. ei stedse har iagttaget Dette, har han dog klart indseet Nødvendigheden af en Treenighed i det Absolutes Idee, hvilken han udtrykker fuldstændig, men bagvendt, som det Ideale, Formen og det Reale. At denne Følge er umulig have vi beviist, men vende vi den om da have vi den christelige Lærdom, og Forskiellen imellem 109at være af sig selv, (*uafhængig*) og i sig selv, (*frie og selvstændig*) har han ligeledes indseet. At der nu fra dette evige Liv ingen Overgang er til det Endelige, men at det kun kan fremkomme ved et Spring, ved et Fald, det har Schelling klart beviist, men rasende er det at antage Faldet i *Guddommen* selv. Galenskabet blev Sch. enstund forborgent, fordi han satte det Ideale først, thi at Sandheden ei kunde falde det er vist, men i Øvrigt forklarer Sch. Faldet paa den eneste mulige og derfor nødvendige Maade, ved at sige, at det Faldne faldt, fordi det vilde være selvstændigt udenfor Samfundet med Gud være *uafhængigt*, og maatte derfor tabe sin Selvstændighed som det kun havde i Gud, og saaledes beskriver han klarlig Løgnens Fødsel. At nu Sønnen ei kunde falde det er klart, thi forsaavidt Han er af Faderen, og kun i sig selv, saavidt han er i Ham, synes Faldet muligt, men da han er Faderens sande guddommelige Billede, Sandheden Selv, maatte han, naar han beskuede og opfattede sig i sin Selvstændighed, netop skue og fatte sig som Sandheden, som Faderens Ord, og kunde ligesaa lidt falde som Faderen selv, da Han er *Faderens Selv*. Derimod er det ogsaa klart, at hver levende Idee, hver Aand, som var skabt i og ved Sønnen kunde falde, thi de maatte have Kraft til at opfatte sig i deres Selvstændighed og det var muligt at de kunde anmasse sig denne udenfor Sønnen, og faldt da, fordi de kun hav110de Samfund med Faderen igjennem Sønnen. At Alt maatte være skabt i Sønnen, i Guds levende Billede, det erkjender Schelling og der staaer skrevet (Coll. 1.) Han (Sønnen) er den usynlige Guds Billede og al Skabningens Førstefødsel (πρωτοτοκος) thi i Ham ere alle Ting skabte, de himmelske og jordiske, de synlige og usynlige, være sig Throner eller Herredømmer, eller Fyrstendømmer eller Magter, alle ere de skabte formedelst ham og til ham, han er foran alle Ting, og alle have de *Samhold i Ham* (εν αυτω συνεστηκε). At nu Faldet og er skeet paa anførte Maade vidner Jesus udtrykkelig (Joh 8.) hvor han siger om Djævelen, han blev ikke staaende i Sandheden, thi Sandheden er ikke i ham, naar han taler Løgn da taler han af sit Eget, thi han er Løgneren og dens (Løgnens) Fader. Mere udtrykkelig kan det ikke siges, thi at Sønnen er Sandheden har Jesus utrykkelig sagt. (Joh. 14.)

Saaledes forklarer Christendommen os den store Gaade om Faldet, om Tidens og Endelighedens Ophav, og heri er slet intet Ubegribeligt undtagen den hovmodige Villie, men at den har været i en Skabning er jo vist, siden der er Løgn til, og at den ei er af Gud, det er klart, da Løgneren netop er en Fornægtelse af Sandheden og Sandheden ei kan nægte sig selv. At Tiden maatte begynde med Faldet, det er ogsaa klart, thi det er *Forandringens* Begyndelse, og Tiden er Forandringens Form, og Djævelen er Tidens Aand, (του αιωνος τουτου). Hvad Man kunde 111spørge om, er kun, hvi Tiden ikke endte lige i Begyndelsen, hvad dens Øiemed vel kan være? Schelling har udentvivi Ret, naar han siger: det er at adskille Lyset fra Mørket og da udstøde Mørket i en evig Død, thi endskiøndt det er dunkle Egne, som Gud ei har ladet Lyset klart beskinne for os, fordi Salighedens Vei ei gaaer der igiennem, kan vi dog ret godt tænke og forestille os at den faldne Aand maatte enstund beholde Kraft til at stride, og at han i den Strid stræber at værgede det Lys der er skjult i hans Mørke, den Straale af Guddomslivet, som var ham skiænket og som han anmassede sig, og saaledes forstaae vi, hvad sandt der er i Schellings Tale om Lysets Frembrud af Mørket, det er nemlig ikke Lyset selv, Sandheden, Sønnen, som avles deraf, men det er de stiaalne Glimt som uddrages, og skulde Gud først giennem Tiden vorde personlig, da havde Schelling Ret, thi hin Afsondring er den eneste Lysfødsel Naturen aabenbarer. Hvad nu Guds Personlighed angaaer, da paastaaer Schelling at den er Tidens Øiemed, samt at Mørket er dens nødvendige Basis, og deraf slutter han at Mørkets Princip i Grunden ikke er Lyset fiendsk, og at Mørket skal evig være som en saadan Basis. Dette er ikke saa ganske et Greb i Luften, som det kan synes Mange, thi det er ganske sandt at Personlighed i stræng Forstand er en Opfattelse af sig selv i Modsætning til en Anden, og en saadan Opfattelse forudsætter Strid, saa at Mørket paa en Maade kan kaldes om ei Basis dog Betingelse 112for Lysets Personlighed, men ligesaavidt er det paa den anden Side at Striden forudsætter Personlighed og det ligesaavel hos Mørket som hos Lyset. Sch. indseer jo og selv at et Affald kun er muligt ved Tilegnelse af slig Personlighed, og Lysets, Sandhedens, Sønnens Personlighed er da saa gammel som Faldet, Sandheden maatte fremstaae personlig, for at undertvinge og afvæbne Mørkets Personlighed, og naar det er skeet, da ophører netop Sandhedens Personlighed, som jo klarlig siges i det Sprog Sch. selv anfører (1 Cor. 15) Da (efter Christi Tilkommelse) er Enden, naar han overantvorder Gud og Faderen Riget, thi det bør ham at regiere indtil alle Fiender ere lagde under hans Fødder; men naar det siges at Alt er ham underlagt, da er det klart at Den undtages, som underlægges ham Alt, thi da skal Sønnen Selv underlægges

Den, der underlagde ham Alt, saa at Gud maae være Alt i Alt. Lysets, Sandhedens Personlighed, der begynder og ender med Striden og Tiden, kan da ingenlunde være Hensigten af Tiden, men om man med nogen Ret kunde sige det var Faderens Personlighed i strængeste Forstand der bevirkes, det veed jeg ikke. Derimod er det ganske sandt hvad Sch. siger, at det Onde, Mørkets Aand udstødes, mangler i al Evighed Kraft til Livsytring, har kun tilbage en kraftløs Tragten efter Liv, en evig Hunger og Tørst, men at Sch. ikke erkender dette som et Helvede, er saameget underligere, som han selv (i Brevene over Criticismen 169) saare rigtig be¹¹³mærker at det Pinende ved Tanken om Tilintetgjørelse reiser sig deraf, at vi stedse maae tænke os selv, *med Følelse af den*. Det er netop, hvad Skriften kalder den evige Død, hvor dog Ormen ikke dør og Ilden ikke udslukkes i det yderste Mørke, hvor der er Graad og Tænders Gnidsel. At Sch. kiender den Orm og Ild sees af hans Tale om Synderens Flugt fra Gud, fra Centret ud i Peripherien og hvorledes hin skulde døe og denne slukkes for Løgneren, og dem som ere i Løgneren, naar Sandhed har vundet sin evige Seier, det blev vanskeligere at forklare end Christendommens dybeste Hemmeligheder; thi det er en absolut *Umulighed*.

Vende vi os nu til Mennesket, hans Skabelse og Bestemmelse, da er det klart, at naar Sønnen er Person af Begyndelsen, da vorder han det ei i Mennesket, og at dette ei er skabt af Lyset med Mørkets Princip i sig, det er ogsaa aabenbart, men derimod er det vel ingen Løgn, at Mennesket var beskikket til at udløse Naturen af Mørkets Baand, ligesom det er ganske sandt at Lyset, Sandheden, føier, vel ikke Naturen i det Hele, men dog Mennesket til sig som sit Legeme, og deri har Sch. rettet sig, at han nu ei anseer Legemlighed i sig selv for noget Ondt eller Endeligt. Christendommens Lære herom er utvivlsom saavel af Jesu Opstandelse med et forklaret Legeme, som af Coll. 2. i Ham, (Christus) boer al Guddomsfylde *legemlig*, af 1141 Cor. 15. om de Opstandnes herliggjorde, *uforkrænkelige* Legemer, af Coll. 1. κεφαλη σωματος; Eph. 1., hvor Menigheden kaldes hans Legeme, *hans Fylde*, der opfylder alle Ting i alle; Eph. 5. vi ere hans Legems Lemmer, af hans Kiød og af hans Been; Rom. 8. Skabningens Haab staaer til Guds Børns Aabenbarelse &c. Nu herom at sige noget mere aldeles vist lader sig vel ei gjøre, thi som Paulus siger Eph. 5. το μυστηριον τουτο μεγα εστιν, men Adskilligt lader sig dog sige med al Rimelighed. Naar vi nemlig betænke at Legemligheden som evig, vel ei kan være andet end det rene synlige Lys eller *Skønheden*, og at *Skønheden* da maae tænkes som Sandhedens Legeme, da synes der at opgaae et underligt Lys over hele Tilværelsen. Spørge vi nemlig, hos hvilken Idee eller Engel, vi kunde finde hovmodig Selvbehag og daarlig Indbildning af Uafhængighed rimeligst, da maae vel Svaret blive: *Skønhedens* det synlige Lyses Engel, og det passer saavel med Ordet *Lucifer*, der er os overantvordet som en Benævnelse paa Djævelen, som med Pauli Ord 2 Cor. 11. om Satanas der forvandler sig til Lysets Engel, skøndt disse Ord nærmest udtrykke noget Andet.

Tør vi antage Dette, og som Giætning tør vi det, da synes vi bedre at forstaae Skabelsens Historie, samt meget Andet, thi da er det begribeligt, hvi der tales om Verden som en forstyrret Herlighed, som Øde og Tomhed, da dens Aand 115var falden, i Skilsmisken mellem Lyset og Mørket see vi Begyndelsen til *Skønhedens* Befrielse, Gud bød Lyset skinne ud af Mørket, som skrevet staaer (2 Cor. 4.) Jorden bliver os da noget Evgigt, som Skriften og siger, og vi forstaae hvad Paulus mener med at *denne Verdens Skikkelse* (σχημα) forgaaer (1 Cor. 7), hvad Peder mener med de nye Himle og den nye Jord og Johannes med det nye Jerusalem. Det bliver os mærkeligt, at Grækerne, dette *Skønhedsfolk*, havde eet Udtryk (κοσμος) til *Verden* og til *Skønhed*, allermost naar vi høre Jesus (Math. 13.) tale om de Ting, som have været skjulte απο καταβολης κοσμου som ligefrem er saavel *Skønhedens* som *Verdens Nedstyrtelse*; da havde ogsaa den nordiske Mythe om Midgard, som byggedes af Ymers Liig fundet sin Betydning. Aldrig kunde vi tænke at der blandedes noget Ondt i Skabningen, thi Herren saae Alt, hvad Han havde gjort og see, det var saare godt, men deri har vel Sch. Ret, at Skabningerne bleve fuldkomnere alt som deres Støv var Centret nærmere, og at Mennesket er Jordens Centralskabning, med hvem det himmelske, aandelige Lys forenede sig, da Herren blæste Livsaande i hans Næse og indviede ham saaledes til Skabningens Herre, og det er ganske vist at Opløsningen slet ikke var nogen oprindelig Nødvendighed.

¹¹⁶Kun Saameget til Vink om, at den udvortes Natur, langt fra i Sandheds Lys at tabe sin Betydning, først erholder en saadan som kan bestaae, og at det Samme end øiensynligere er Tilfældet med Historien følger af sig selv. Vist nok aabenbarer denne os ikke Guddommens Selvudvikling, men jeg troer ei der tabes ved at have en Gud der ei behøver Sligt, men derimod skal den vist aabenbare Menneskets Forening med Gud i Christo, rigtig nok ikke ved hovmodig Grublen, men ved ydmyg Troe og Kiærlighed. At Sch. finder Lighed mellem Jesu Levnet paa Jorden og Lysets Færd giennem Tiden er ikke saa underligt, thi det samme Ord som baade blev Kiød og boede iblandt os, er jo Lyset som skinnede i Mørket, skøndt Mørket begreb det ikke, Han var i Verden og Verden er gjort ved Ham, men Verden kiendte Ham ikke (Joh. 1.) At Sch. synes ei strax i Historien at spore Kiærlighedens Aand, maatte vel synes underligt, hvis Mennesket ei var falden, nu derimod er det intet Under, og der staaer jo skrevet (Joh. 7) den Hellig Aand var ikke endnu, thi Jesus var ikke endnu forklaret, Mennesket var ikke i Ham forsonet med Faderen og deelagtig i Hans Kiærlighed. Naar derimod Sch. vil indbilde os at Christendommen er i Verden ligesaa gammel som Hedenskabet, og forvandle Frelserens Liv til en Mythe, da betakke vi os, og tænke paa hvad den hellige Peder til Advarsel netop for os har sagt (2 Pet. 1.) vi have ikke fulgt kløgtig *op¹¹⁷spundne Myther* (σεσοφισμενοις μυθοις) der vi kundgjorde eder vor Herres Jesu Christi Kraft og Nærværelse, men vi vare Øienvidner til Hans Herliggjørelse. Ligeledes naar Sch. klager over, at det leder til en illiberal Beskuelse af Historien kun at erkende to Religjoner, en sand og en falsk, da maae vi svare, at det er formegen Liberalitet at forlange af Sandheden, at den for at føie

Løgneren skulde gjøre sig selv til Løgner, nægte sig selv.

Saaledes troer jeg da, at have sat alvorlige Læsere istand til at dømme, om jeg, som Christen, er nødt til at afskye og befeide Schellings Lærdom eller ikke, og kun det kunde man paa en Maade fordre; hvorvidt de finde Afbevisningen fyldestgjørende og Sammenligningen med Christendommen frugtbar eller ikke, det er en anden Sag; at jeg ønsker det, er ligefrem, men det er ikke Hovedsagen, thi Christendommens Sandhed beroer ikke paa Sligt, og er Christendommen sand, da er Alt, hvad som strider derimod Løgn uden videre Beviis.

Det gjordes da vel neppe Behov, at tage videre Hensyn paa Profs. Tale om Schelling, men kortelig vil jeg dog, for ei at undlade Noget, ogsaa betragte den.

S. 59-61 søger Prof. at vise, at jeg ved at beskyldte Sch. for Nægtelse af det Ondes Virkelighed, enten har sagt en vitterlig Usandhed, eller begaaet et Misgreb af det plumpeste Slags, thi mener jeg at Sch. nægter det On118des sandelige Virkelighed, da er det Modsatte klart af hans Skrifter, mener jeg, at han nægter dets Fornuftsvirkelighed og tidløse Væren, da fordømmer jeg *den eneste rigtige, med Religionen overensstemmende Lære* og maae være Manichæer. Hertil maae jeg svare, at jeg, endog i det Sted af Krønikens Gienmæle Prof. har anført, udtrykkelig siger, hvad jeg mener ved virkeligt Ondt, nemlig: *Ondt som aldrig kan blive Godt*, og at Sch. nægter dette, maae jo Prof. indrømme. Formodningen om at jeg selv anseer det Onde for blot *timeligt* skal jeg meget frabede mig, hvor kiærlig den end klinger, thi det er ikke min Religjon, ikke Christendommen hvormed den Lære stemmer; Christus siger: Ormen dør ikke og Ilden udslukkes ikke. Hvad Manichæismen angaaer, synes Prof. ei vel underrettet, thi han vilde ellers fundet saamegen Lighed mellem den og Schellings, at han enten havde tiet med Manes eller beraabt sig paa ham og Gnostikerne. Prof. kunde da have sparet sin Uleilighed med at bevise om Sch., at han tillægger det Onde en endelig Virkelighed, thi det har jeg jo aldrig nægtet, og kun en gal Mand kan sige, at der ingen Strid er i Tilværelsen. At Schs *hele* Philosophie erklærer den sandelige Virkelighed for et Skin, er i Øvrigt, som vi veed ikke sandt, thi i Afhandlingen om Friheden gjør han det Modsatte. Jeg vil da kun spørge Prof. om den schellingske Beskrivelse af Dyden, han (S. 62) fremsætter, behager ham, og overlader det til ham selv, 119hvad Forestilling han (efter S. 63) vil gjøre sig om min philosophiske Dannelselse og Schellings Forhold til de matematiske Mestere. Derimod maae jeg bemærke Profs mærkelige Udladelse (S. 64-66) hvor det heder, "at de høiere Philosopher ere enige i at Endeligheden ikke er den sande Virkelighed, at *det Onde ikke har anden Virkelighed end Endeligheden*, at vi kun deeltage saameget i den sande Virkelighed som vi retteligen efterstræbe det Gode. Skal nu den, siger han, der glæder sig over denne *for Mængden skjulte* Harmonie mellem de bedre blandt de stridende Partier, derfor beskyldes for at antage, at Sandhed og Løgn er Et. I Sandhed; jeg undseer mig ved at forklare saa klare Ord. For dem som behøve en moralsk Commentar over en saadan Misforstands Uforsvarlighed, hjælper det ei at skrive."

Om blotte Ord vil jeg ikke tvistes med Prof. Mener han kun at det evige Liv er den sande Virkelighed og at det Ondes *Virksomhed* er endelig, da har han vist Ret, men det var ei derom vi talde, Tingen er om der kan være Samfund mellem Lys og Mørke, om det Onde kan være endeligt, kan vorde Godt, hvilket jeg paastaaer er det Samme, som at Løgn kan vorde Sandhed. Da nu Schelling paastaaer Hint, skulde Prof. dog slet ikke undseet sig ved, at forklare den, som mig synes dunkle Ting, at han ei derved nægter den uendelige Modsigelse 120mellem Sandhed og Løgn. En saadan Forklaring maatte synes saameget mere nødvendig, som jeg i Krønikens Gienmæle (S. 45-50) temmelig klart har viist, at Sch. maae nægte det evige Fiendskab mellem Sandhed og Løgn, naar det Onde skal være endeligt og blive godt. Den moralske Commentar over min Misforstands Uforsvarlighed gjorde Prof. vel i at gjemme til en anden Gang, thi netop her, hvor han skal forsvare dem imod mig, der undergrave al *sand* Moralitet, var det en egen Sag at tale om min Umoralitet. Ja, hvad skal Man sige om Profs egen Moral, som tillader ham et saadant Forsvar, tillader ham at sige det er ingen Beskyldning, at Man sætter det Gode i samme Forhold til det Onde, som Klart til Dunkelt, Reent til Blandet, Stærkt til Mat, fordi, heder det, dermed vel kun siges, at det Onde *blot er en Negation*, en Fraværelse af det Gode, ligesom Mørke intet andet er end en Lysmangel. Først maae jeg bemærke, at Prof. for at faae mig til at beskyldte Sch. for en Mening han klart har afbeviist, tager sig den lille Frihed, som jeg dog kalder usømmelig, at lade som om *mørkt* og *dunkelt* var eet, da han jo dog nok kiender Forskiellen mellem Lysets bundne Tilstand og bestemt Lysmangel, og desuden paamindtes derom ved de andre halve Modsætninger, Reent og Blandet, Stærk og Mat. At antage et saadant Forhold mellem Godt og Ondt er dog vel lidt galt, dersom ellers Godt og Ondt ere væsenlig forskiellige, thi disse Begreber tilkiendegive 121kun en Modification eller *Gradforskjel*; men at Sch. virkelig antager et saadant Forhold skal Prof. have Ondt ved at nægte; thi Mørket med den indsluttede Livsstraale er dog vel *Dunkelhed*, de ikke ordnede Kræfter er dog vel en *Blanding*, det udtømte Mørke der bliver evig som Lysets Basis, er dog vel *Mathed*. Istedendfor at indlade sig paa Sligt eller afbevise en eneste af mine Indvendinger mod Schs Lærdom, griber Prof. et Sted af Krønikens Gjenmæle, som skal bevise min Ondskab. I Forbigaaende kundgjør han sin Forbauselse over det Ord, at Naturphilosophien anseer Frihed og Nødvendighed som uforenelige Modsætninger, hvortil jeg og i Forbigaaende vil svare, at paa anførte Sted (S. 60.) har jeg udtrykkelig sagt, at jeg ved Frihed i denne Sammenhæng forstod *Tilregnelighed*, og at Naturphilosophien nægter den, vover jeg endnu at troe. Men, nu det Forskrækkelige! jeg har sagt: imidlertid maae Naturphilosophien, for at tillyve sig Conseqvents, indrømme en Frihed, som er Nødvendigheden modsat og dog eet med den, og derom har Schelling ogsaa dreiet sig i sin Afhandling om Friheden; men *da jeg ei har læst den*, skal jeg ei kunne sige,

om han der, *som venteligt er*, har drevet Formastelsen til det Høieste, antaget et tilregneligt Onde som det Godes Grund, en personlig Djævel, der giennem Tilværelsen skal forædles til en personlig Gud, hvormed han rigtig nok paastod en *absolut Umulighed*, men dog drev Løgnens Conseqvents saavidt 122muligt, kunde forblinde svage Øine og forlyste alle Djævle.

Jeg gad vel vidst, siger Prof. hvilket Slags Engle det er, der glæde sig over et Menneskes Adfærd, der nærer den kiærlige Formodning om sin Næste, at denne i et Skrift, som han ikke har læst, vel var viist den *største optænkelige Galskab og Ondskab*.

Hertil svarer jeg, at det vel havde været rettere at tie, til jeg selv havde læst Bogen, end, som jeg gjorde fremsætte en Formodning der kun var bygget paa en Recensjon og mine egne Tanker; men at jeg ikke troer at have forsyndet mig mod Sch. ved at tiltroe ham Yttringer der slet ikke vare mere umoralske og atheistiske end dem jeg har seet af ham i snesetal. Synden maatte da bestaae i at tiltroe ham saamegen Blindhed midt i sin Viisdom, men at jeg ikke har forregnet mig synderlig, tør jeg nu, trods Profs Indsigelse paastaae. Prof. indrømmer selv, at Sch. antager en *levende og virksom* Natur i Gud. Vel siger han at den er i en uopløselig harmonisk Forening med den uendelige Forstand, men det er dog aabenbart af hele Afhandlingen, at denne Harmonie er kun et Postulat der først realiseres i den fuldkomne Gud, og igiennem hele Tilværelsen, hvori Gud først bliver virkelig, er den bestemtteste Strid imellem hin Natur og Lyset eller Forstanden. Dersom nu Liv og Virksomhed i Strid kræver Personlighed, da maae Naturen være personlig, ja siger ikke Schelling udtrykkelig (S. 460.) at det Onde 123optræder i Striden *med Personlighed*, og fremkalder derved Lyset personligt, og da der nu til Slutning kun bliver een Personlighed, nemlig det Godes, saa er det jo dog det Ondes Personlighed som dertil forædles, den personlige Djævel der bliver til den personlige Gud. quod est demonstrandum.

At Sch. og i denne Afhandling har antaget en Frihed der er Nødvendigheden modsat og dog eet med den, er unægteligt, thi han paastaaer jo at Striden med Lyset er absolut nødvendig til Guddommens Selvaabenbarelse, og at denne Strid dog i det Enkelte er tilregnelig.

Jeg har nu, siger Prof. besvaret de foranførte Grundtvigske Beskyldninger mod Schelling med Grunde, hvorved den *tænkende Læser* vil finde sig tilfredsstillet og hvorimod Beskylderen neppe vil kunne anføre nogen Modgrund, men der gives ogsaa Mennesker, der tage Interesse i denne Strid, uden ret at kunne føle pogen filosofiske Grundes Vægt. En dem noget ubevant Distinction forekommer dem strax at være en Snare, hvori man vil fange christelig Enfoldighed, som ikke enhver indseer at kunne bestaae med et lyst Hoved. For at tilintetgjøre enhver saadan Tvivl, med Hensyn paa den vigtige Gienstand som her forhandles, vil jeg anføre at den christne Kirkes store Lærer *Augustinus* paa det ivrigste har forsvaret den Sætning, at det Onde ingen Virkelighed har.

Dette er dog visselig en characteristisk Tale. Jeg vil skynde mig forbi Profs Triumph over de 124Grunde han ikke har anført og Haab om at al Modgrund var umulig. Jeg vil lade hans christelige Enfoldighed og lyse Hoved staae ved sit Værd, og kun lægge Mærke til den naive Maade, hvorpaa han vil overbevise tvivlende Christne om, at det Onde er *endeligt*, nemlig ved at anføre Steder af Augustin, hvori han nægter det Onde *Selvstændighed*. For det Første skulde Man troe det var Catholiker Prof. talde til, thi hos Lutheranerne pleier Man ikke at mene enhver Tvivl kan tilintetgøres ved et Sprog af en Kirkefader, om det end var Morten Luther selv, nei dertil hører nok *et klart Sprog af Bibelen i sin rette Sammenhæng*, og det skulde saamænd Prof. ledt op, naar han vilde hos Christne afbevise Jesu Ord: at naar Djævelen taler Løgn, da taler han af *sit Eget*, thi *Sandhed er ikke i ham* og at der er en *evig* Ild beredt til Djævelen og hans Engle. Havde han nu end sin lovlige Undskyldning hvi han her ei vilde have med Bibelen at gjøre, saa maatte han dog forudsee, at jeg og hver Christen vilde svare: Hvem er Augustinus? ere vi døbde til ham, er han korsfæstet for os, er hans Ord Guds Ord? Naar Augustinus udlægger Guds Ord klarlig, da troe vi ham, naar han siger Noget paa sin egen Haand, da prøve vi, naar han siger Noget, som strider mod Bibelen, da forkaste vi.

Jeg kunde da gjerne, uden at Prof. derved vandt det mindste, indrømme, at Augustin var ret en aandelig Tvillingsbroder til Schelling, men 125det bevare mig Gud fra, thi det var Løgn. Prof. vil dog vel ikke indbilde os, at Augustin nægtede at Djævelen var Guds afsagde Fiende eller at han og alle Onde skulde lide en *evig* Straf, og hvad vil det da sige, om Augustin ogsaa i en filosofierende Tale om det Ondes Natur forvildedes i Tankerne eller brugte Ord, som Prof. Ørsted kan misbruge, det blev dog lige vist, at de meende hver Sit. Og hvad siger nu Augustin? At Synden ingen *Substans* har, at *Grunden* hvi Villien vender sig fra Gud er *et Intet*, at det ei var noget *substantielt* Ondt Mennesket begiærede, da de begiærede Frugten paa Kundskabens Træ, at Djævelens Affald bestod deri at *han foretrak sig selv*, kun en Engel for den alfuldkomne Skaber. Det er jo altsammen ganske rigtigt, hvad der bevæger til Synd er et Intet, *en tom Indbildning* af sig selv som uafhængig, men er derfor Synden, den onde Villie ikke virkeligt Fiendskab mod Gud, er Det som ligger foran al Tid derfor endeligt og timeligt, kan Andet endes i Tiden end hvad der begynder i den? bliver det Onde godt, fordi det mister Kraften, kan en Aand være endelig? Har Augustinus sagt det?

Nu giver Prof. Ørsted sig da Mine af (S. 69-82) at giendrive min Anklage mod Schelling for Løgnagtighed, Dydsmærktelse og Gudsforægtelse, dog uden med eet Ord at inklade sig paa mit Beviis for at det uophævelige Fiendskab 126mellem Sandhed og Løgn gjør hele Identitetssystemet til en stor Løgn.

Han begynder ganske listig med den Paastand, at Skriftet mod Jacobi er *aldeles* uforstaaeligt uden Bekiendtskab med Schellings øvrige Skrifter, thi vil Man troe ham heri, og i den følgende Paastand, at jeg intet af disse har havt i Hovedet, da vindes to Ting, først at Læseren troer jeg ikke har forstaaet Bogen og dernæst at han ikke troer sine egne Øine, naar han læser Ordene, hvorpaa jeg beraaber mig. Nu har jeg fremstillet Schs Lære efter hans Bog om Philosophie og Religion og efter hans Afhandling om Friheden, og hver agtsom Læser vil da, ved dermed at sammenligne Stederne af Skriftet mod Jacobi og min Tale derom, selv kunne see, om hine Paastande ere sande. De kan vist nok og deraf see, hvorvidt en *Christen* er beføiet til at kalde Lærdommen atheistic og umoralsk, men da Prof. just opfordrer mig til at bevise, at Sch. nægter en levende, personlig Gud *foran* Tiden og over Tilværelsen, kan jeg jo sagtens tjene ham dermed.

At Brevene over Criticismen og Dogmatismen (Philosophische Schriften (118-200)) ene gaae ud paa at bevise, hvor nødvendigt og vigtigt det er at nægte en virkelig Gud, som han selv forklarer det, *en Gud der virker paa os* (153) det maae jo Prof. vide, og hvorledes tør han da opfordre mig? Dog jeg vil meddele nogle Steder.

127S. 126-127. Dersom det ikke er den absolute Grundaarsag (Causalitet) men kun dens Idee der først skal realiseres i den praktiske Philosophie, troer du da, at denne Grundaarsag vil bie med at virke paa dig, indtil du først heel møjsommelig har praktisk realiseret dens Idee? Nei vil du handle frit, da maae du handle *førend der er* en objectiv Gud, thi hvad nytter det, om du ikke troer paa Ham, *førend* du har handlet, *førend* du handler og *førend* du troer, har hans Causalitet tilintetgjort din.

Men, sandt er det, Man maatte skaane den svage Fornuft, thi *svag* er ikke den Fornuft, som ingen objectiv Gud erkender, men den der *vil* erkende en saadan. Fordi I troede, at I ikke kunde handle uden en objectiv Gud og en absolut objectiv Verden, saa maatte Man, for desto lettere at skille jer ved dette *eders Fornufts Legetøi*, kvantsviis beraabe sig paa eders Fornufts svag, Man maatte trøste jer med det Løfte at I skulde faae det igien siden, og haabede at inden den Tid havde I lært at handle selv og vare endelig blevne Mænd. Men naar skal dog dette Haab gaae i Opfyldelse?

S. 190-91. I Dogmatismen (Læren om en virkelig, objectiv Gud) er det min Bestemmelse at tilintetgjøre al fri Causalitet i mig, ikke at handle *selv*, men lade den absolute Grundaarsag handle i mig, stedse meer at indknibe min Friheds Grændser for stedse meer at udvide den objective Verdens, kort sagt, den mest uindskrænkede Passivitet. Ophæver nu Dogmatismen den theoretiske Modsætning mellem Subject og Object ved den Fordring, at Subjectet (Jegheden) skal i Henseende til Objectet ophøre at være det Modsat, saa bør Criticismen tvertimod ophæve den theoretiske Philosophies Modsætning ved den practiske Fordring, at det Absolute skal ophøre at være Object for mig. Denne Fordring kan jeg nu kun opfylde ved den uendelige Bestræbelse at realisere det Absolute *i mig selv*, kun ved *uindskrænket* Virksomhed. Men nu ophæver enhver subjectiv Causalitet den modsatte objective, i det jeg bestemmer mig selv efter min egen Villie, bestemmer jeg Objecterne ved en dem fremmed Villie, i det jeg sætter Activitet i mig, sætter jeg Passivitet i Objectet, jo meer subjectiv desto mindre objectiv. Sætter jeg altsaa Alt i Subjectet, da *nægter jeg netop derved Alt om Objectet*, absolut Causalitet i mig ophæver *for mig* al objectiv Causalitet *som objectiv*, i det jeg udvider *min* indkniber jeg den objective Verdens Grændser.

Min Bestemmelse i Criticismen er: Stræben efter uforanderlig Selvhed, ubetinget Frihed, uindskrænket Virksomhed.

S. 195-96. "Det Menneske der har tiltryglet sig en Existens i den oversandselige Verden, bliver i denne Verden Menneskehedens Plageaand, som raser baade mod sig selv og Andre. For Ydmygelseserne i hiin skal Herredømmet i denne Verden holde ham skadesløs, og i det han opvaagner 129af hin Verdens Saligheder, vender han tilbage til denne for at gjøre den til et Helvede. Lykkelig maae han skatte sig, om han, ved at vugge sig i hiin Verdens Arme, kan vorde et moralsk *Barn* i denne."

"Det er da af høieste Vigtighed for Philosophien at vække Fornuften af sin Slummer, ved at fremstille de uforanderlige Kaar Dogmatismen byder sine Bekiendere, thi skulde den selv ikke ved dette Middel kunne opvaagne, da er Man i det mindste vis paa at have gjort sit Bedste. Forsøget er saameget lettere som hine Kaar (Alternativer) saasnart Man kommer til at gjøre sig selv Regnskab for sin Videns sidste Grunde, staae for enhver filosofierende Fornuft som den simpleste, begribeligste, oprindeligste af alle Modsætninger, thi det er den: Fornuften maae give Slip enten paa en objectiv Aandeverden, eller paa en subjectiv Personlighed, paa et absolut Object eller paa et absolut Subject, paa Villiens Frihed. Er denne Modsætning engang bestemt fattet, da er det og Fornuftens Interesse paa det Omhyggeligste at vaage over, at ikke moralsk Dovenskab med sine Sophisterier drager et nyt Slør over den, som kan skuffe Menneskeheden. Det er Pligt at opklare det hele Blændværk og vise at ethvert Forsøg paa at gjøre det tækkeligt for Fornuften, kan kun lykkes ved et nyt Blændværk, der holder Fornuften i en bestandig Uvidenhed, og skjuler Afgrunden, hvori Dogmatismen tilsidst, naar 130den kommer til det sidste store Spørgsmaal om Væsen og Uvæsen (Seyn und Nichtseyen) nødvendig maae nedstyrte os."

S. 197-98. "I, som selv troe paa Fornuften, hvi anklage I Fornuften, fordi den ikke kan arbeide paa sin egen Undergang, fordi den ei kan realisere en Idee, hvis Virkelighed vilde forstyrre Alt hvad I selv

møisommelig nok have opbygget? At de Andre som bestandig have ligget i Uenighed med Fornuften, og hvis Interesse det er at klage over den, at de gjøre det, undrer mig ingenlunde, men at I gjøre det, I der selv love Fornuften som en guddommelig Evne i os, det undrer mig. Hvorledes vil I hævde *eders* Fornuft mod en *høieste* Fornuft, som aabenbar kun levner den indskrænkede, endelige Fornuft den mest absolute Passivitet? Eller, naar I forudsætte Ideen om en objectiv Gud, hvorledes kan I da tale om *Love* som Fornuften skaber af *sig selv*, da dog kun et absolut frit Væsen kan være *sin egen Lov*?"

Nu vil jeg spørge, om Man tydeligere kan kundgiøre sin Atheisme, dersom det er Atheisme at nægte Guds Virkelighed, at *ansee*, erklære den menneskelige Fornuft for det Høieste. Her er ikke Talen om Sætninger, der *lede* til Atheisme, men om en Gudsfor nægtelse, Schelling uden Skye bygger paa den klare Indsigt af hvad det har at betyde at troe paa en virkelig Gud, den Indsigt, at *Selvfor nægtelse* og Forening med Gud da maae være vort Maal, at vor *131*høieste, eneste lovlige Virksomhed er at lade Gud handle i os, ei staae Ham imod, ei have anden Villie end Hans. Ikke af theoretiske, men af practiske, umoralske Grunde nægtede da Sch. Gud: fordi han ingen Herre vilde lide, fordi han vilde være sin egen Gud, derfor maatte Gud ikke være til, thi tvende Guder, tvende Uafhængigheder, det indsaae han var en Modsigelse, der ophæver sig selv.

Men, er det maaskee ikke længere Schs Mening? Jeg vil spørge, om han kunde ladet disse Breve trykke i sine philosophiske Skrifter 1809, uden at fralægge sig deres Paastande om Gud, hvis han nu fornægtede dem? Jeg vil spørge om Sch. ikke i disse Breve ved Dogmatisme forstaaer Lærdommen om en virkelig, objectiv Gud, om han siden har erklæret at han mener andet derunder, eller om han ikke lige til Skriftet mod Jacobi og i det erklærer sig bestemt mod Dogmatismen. Jeg vil spørge, om han ikke i Bogen om Philosophie og Religion, naar han (S. 21-23) afhandler Forholdet imellem det Ideale og Reale, udtrykkelig siger, at naar han skal bruge Ordet *Gud*, maae det blot betyde det *Ideale* der svæver over al Realitet, og at Sjælen, naar den beskuer *sig selv* under Evighedens Form beskuer *Gud selv*. Jeg vil spørge om Sch. nogensteds forstaaer andet end noget Idealt ved Gud som A, som det Første, som Gud i Muligheden, og om han ikke aabenbar nedbrød *132* sit hele System ved at antage en virkelig, fuldkommen Gud, og neppe skal Prof. Ørsted trøste sig til at gentage sin Beskyldning for Conseqventsmagerie, thi den er dog visselig her til Latter for Enhver, der kiender det Mindste til Naturphilosophien.

Jeg kan da nu forlade de Ørstedeske Indvendinger mod min Beskyldning dels som aldeles usande, dels som blot tilsyneladende, og hver agtsom Læser vil selv mærke om jeg har misforstaaet Skriftet mod Jacobi, og om ikke min Paastand (anført af Prof. S. 72) er beviist. At Sch. selv (i Afhandlingen om Friheden) bruger Ordet *Forstand* for Intelligents, at han godt kan erklære den *selvstændige Fornuft* for det Høieste uden at antage en virkelig Gud, det har vi seet. At han ved *sin levende* Gud forstaaer Guddommens Liv i Naturen og Mennesket, og reent ud paastaaer at Gud først *vorder* personlig ved Dagenes Ende, det har vi og seet. At en *evig, tidløs Udvikling* er mulig, overlade vi gerne Prof. at mene, og at der kan være *stridende Kræfter* i Gud som ere opløste i en fuldkommen Harmoni (S. 81) indrømme vi neppe, før han kan bevise at Vrede mod Synden og Naade mod dem der sukke under dens Aag, at Styrke og Viisdom fordre hinandens Ophævelse, som Sandhed og Løgn, som *Bejaelse* og *Fornægtelse*, og indtil saalænge lære vi kun heraf, at Prof. ved at forsvare Naturphilosophien, ei, som han vil ind*133* bilde os (S. 82) forsvare den philosophiske Aand i Almindelighed, men sine egne smukke Meninger. Dette vilde desuden være temmelig klart, thi Prof. vil dog vel ikke sige, at jeg har dømt Socrates og Plato, Leibniz, Kant og Fichte ligesom Schelling og Naturphilosophien; han vil dog vel ikke paastaae, at jeg er den Eneste, der anseer Schellings Lære for umoralsk og atheistisk, han vil dog vel ikke nægte at Jacobi har gjort det Samme, at den ædle Fichte har fordømt den ligesaa stærkt som jeg, at den ei dømmes mildere i hvad vore Læsere kan læse paa dansk i Theologisk Bibliothek (6te Bind), Naturphilosophien maatte altsaa blive den sidste i hvilken Prof. vilde forsvare den philosophiske Aand i *Almindelighed*, dersom ikke denne *besynderlige* Yttring var hans Øiesteen.

Den Vending duede altsaa ikke, men har Prof. maaskee andre Grunde til at ansee mig for Philosophiens Fiende. Det mener han, og søger at bevise det end mere (S. 51-57) af et Sted i Krønikens Gienmæle, hvor jeg siger at Man kun behøver med et enfoldigt Øie at betragte de Høilærde, naar de bevise Guds Tilværelse for at erkiende Muldvarpens grændseløse Overmod i sin hele Vederstyggelighed, thi hvad er dog galere, end naar Krybet teer sig, som om det raadte for enten *dets Skaber* skulde være til eller ikke. Jeg vil ikke spille Tid paa at udvikle hvorledes Prof. forstaaer at slagte Ord, men kun bemærke, at Ingen, som ei vil misforstaae mig, kan antage Ordet *Høilærde* for *134* andet end Ironie, eller mene, at jeg derunder indbefattede ogsaa dem, der med Troe paa Gud, kun til Løgnens Beskiæmmelse og de Skrøbeliges Styrkelse, stræbde at vise hvor klarlig Gud har aabenbaret sin evige Kraft og Guddom, thi ere ikke netop hine Ord Indledning til en Tale, hvor jeg stræbde at forstærke det ontologiske Beviis for Guds Tilværelse; At Man nu under Beviisførelsen kan tee sig som Man er til, og at Mange, uden at Nødvendigheden laae i Beviset, har *teet sig* som om de raadte for enten deres Skaber skulde være til eller ikke, det veed man, og at det er vederstyggeligt, vil vist hver kyndig Christen indrømme, om og Prof. vilde nægte det. At der endelig slet ikke behøves konstige Beviser eller dyb Tænksomhed, men kun Sandhedskiærlighed til at vinde Troe paa sin Skaber, det kan Prof. gerne nægte, men Guds Ord bekræfter det (Rom. 1) og enten Prof. tager mig det ilde eller vel op, troer jeg Gud fremfor ham. Min Mening om Philosophie er i Øvrigt snart sagt. At jeg ikke anseer Kiærlighed til Viisdom for noget Ondt, vil Man vel troe, at den er Betingelsen for al sand Viisdom og *levende* Erkiendelse er ogsaa ligefrem, thi Gud er Kiærlighed, og hvo som ikke elsker kiender ikke Gud, og Livet er i Kiærligheden. Men saa

vist som nu Ordet Philosophie udtrykker skiønt det Hjertelag der maae være hos den rette Sandhedsforsker, saa vist bør samme Hjertelag findes hos os Alle, og man gjorde da maaskee vel i at bruge et andet 135Ord til Udtryk for den Undersøgelse og Udvikling Fornuften foretager sig, og *Logik* var udentviwl det rette Ord, da det kan udtrykke baade Fornuftens SysseL og dennes Udbytte: *Sandheds Erkiendelse*. Dog Man bruge hvad Ord, Man vil, det er dog ligevist at Sandheds Erkiendelse skal være al Undersøgelser Maal, og at Ingen, som elsker Sandhed kan hade dens Erkiendelse, heller ikke tør vist Nogen beskyldte mig for at have haanet eller befeidet den, hvilket Man dog maatte, naar Man med Ret skulde kunne sige, at jeg havde angrebet den philosophiske Aand i Almindelighed. Dog, kan Man bevise at Alt hvad der har kaldt sig Philosophie har været Tragten efter Sandheds Erkiendelse i Sandheds Kiærlighed, da maae jeg tilstaae at have befeidet Sandheds Erkiendelse, thi mangen *saa kaldt Philosoph* og navnlig Schelling anseer jeg for Løgnens Tjener, og deres Philosophie for Løgn og Vildfarelse; men det er ei gaaet Paulus bedre, naar han (Coll. 2.) taler om en Philosophie der er tom, smigrende Vildfarelse (κενη απατη) der knytter sig til Mennesketant og Verdens Elementer (στοιχεια του κοσμου) og ei til Christus *som er Sandheden*. Naar nemlig den menneskelige Fornuft betragter *sig selv* som den *rene* Fornuft (λογος) og *Sandheden selv*, og altsaa vil udvikle Sandheden *af sig selv*, da er den Løgnens Tjener, og fornægter Sandheden, og spiller med en falsk Erkiendelse, og en saadan er alt Menneskeværk (παραδοσις των 136ανθρωπων) som udgiver sig for selvstændig Philosophie, en saadan er fremfor alt Naturphilosophien, der ret egentlig stræber at føre os i Triumph κατα τα στοιχεια του κοσμου, der udtrykkelig paastaaer at den menneskelige Fornufts *Selverkiendelse* er Guddommens rene Erkiendelse og Anskuelse, uagtet al sund Fornuft maae erkiende sin Indskrænkning og Underordning og Feilbarhed, og trods Skriftens klare Ord (1 Cor. 13.) vi erkiende nu stykkeviis, vi see nu giennem Glas i Gaader (δι' εσοπτρου εν αιγιματι) først da, naar det Fuldkomne kommer, (naar vi ere opbyggede til Christi Legeme) skal vi see *Ansigt* til *Ansigt* og erkiende ligesom vi (af Gud) erkiendes. (1 Tim, 6.) Han (Faderen) beboer et utilgiængeligt Lys, intet Menneske seer eller kan see ham (Joh. 1.) Ingen har nogensinde seet Gud, den eenbaarne Søn som er i Faderens Skiød han har forklaret ham. (Math. 11.) Ingen kiender Faderen uden Sønnen og hvem Sønnen det vil aabenbare. (2 Cor. 5.) Saa længe vi ere hjemme i Legemet ere vi Udlændinge fra Herren, thi vi vandre (med Ham kun) ved Troen ikke ved Beskuelsen (ου δια ειδους). Istedendfor altsaa her at udbrede mig over hvad den menneskelige Fornuft er, hvad den kan og skal i Almindelighed, hvorom jeg har sagt Noget i min lille Afhandling om Troe og Fornuft, vil jeg blot sige, hvad den kan og skal *hos Christne*, som have Sandheden aabenbaret i Guds usvigelige Ord. Den skal først og fremmest erkiende 137det skrevne Ord for Sandhed, og det fornemmelig ved at erkiende dets guddommelige Kraft til at overvinde Verden og avle det evige Livs glade Vished i Hjertet. Dette, og Dommen efter Ordet om hvad der er christelig Lære og christelig Vandel, er Fornuftens Embede hos alle Christne. Men, da Gaverne ere adskillige, og vi skal tjene hinanden dermed, og der ere Nægtere og Spottere, hvis Mund skal tilstoppes, og Skrøbelige i Troen som vi ei maae foragte; saa gives der endnu en anden Fornuftbrug som ei er at laste eller foragte, naar nemlig de, der have annammet Viisdoms og Kundskabs Aand, betragte det Indvortes og Udvortes, og udvikle de Vidnesbyrd om Gud og Hans Sandhed som deri ligge skjulte, og vise hvorledes Fornuften, alt som den voxer i Troens Lydighed, voxer i Sandheds Erkiendelse. Klart maae Man vel kalde det, at en selvstændig eller tvivlende christelig Philosophie er en Uting og Selvmodsigtelse, som Christendom uden christen Troe, og at derimod en christelig Logik er en ganske herlig Ting, naar den kun ikke bryster sig, ei spotter den enfoldige Troe som er dens Grundvold og Ledebaand, ei glemmer Kiærligheden som er dens Liv, ei anseer sig for andet end en stykkeviis og ufuldkommen Erkiendelse af den Sandhed vi kun ved Troen kan fatte og kun *i ydmyg Kiærlighed forenes* med til et evigt Liv i Gud. Kundskab affalder, Kiærlighed som Troens Frugt er det eneste som aldrig affalder, og dog er det i Chri138stenheden kommet saavidt, at christen Troe kan Man spotte, den levende, alraadende Gud kan Man fornægte, og dog hede oplyst, human og liberal, men den Philosophie, den Fornufts Misbrug som avler og værger Vantroes og Udyds Uhyrer, den maae Ingen antaste, uden at anlages som en Majestætsforbryder mod Sandhed, Oplysning og Menneskehed. Nu, er det Viisdom, at Man kun behøver at døe for at vorde salig, at naar Øiet brister, ere Catilina og den hellige Johannes lige gode, at der er ingen Gud uden Een som Djævlte og Helgene skal enes om at udvikle, at der er intet evigt Liv uden i Samfund med den evige Død; da beholder eders Viisdom, I Høilærde! men Trods om I med den kan overvinde Verden; Trods om I med den kan trøste eet bedrøvet Sind, end sige indaande Frimodighed og Glæde i et eneste Hjerte som kiæmper med Døden! Og, hvad er da eders Viisdom? At sætte sin Mund imod Himlen og lade sin Tunge fare frem paa Jorden, at sige i sit Hjerte der er ingen Gud, at være stolt i Medgang, at bespotte i Pine, og fortvivle paa det Sidste, det kan hver Daare, men at overvinde den Verden som skuffer og omskiftes og som skal forlades, at være frimodig i Trængsel og glad i Bedrøvelse og triumpherende i Døden, det er Livets Konst, den virker Jesu Christi Troe saa godt i den Ulærdeste som i en Salomon og oftest bedre, og denne Troe som beviiste sin Kraft i Aarhundreders Række, den skulde en Christen, 139som føler dens hellige Kraft og Fred i sit Hjerte, ei turde sætte høit over al Verdens Viisdom, i dens Navn skulde han ei turde dømme alle dens Fiender som Guds og Sandheds og Menneskehedens Fiender? Ja, bier til han ikke det tør! da først kan I prise eders Viisdom, hvis I ei glemme den for at bede Bjergene falde over eder og Høiene skjule eder *for Hans Ansigt, som sidder paa Stolen*, paa den Stoel I, som Djævelen af Begyndelsen, vilde røve Ham, den levende Sandhed, Gud Faders Eenbaarne, røve Ham ved afmægtig Løgn, Ham hvis Dommersværd I vilde døve ved en Indifferens.